

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

MUDr. Jindřich Šourků

TRVALÉ JÁHENSTVÍ JAKO PARADIGMA CÍRKEVNÍ SLUŽBY

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: ThLic. Pavel Vojtěch Kohut OCD

PRAHA 2006

Poděkování:

Rád bych při této příležitosti upřímně poděkoval vedoucímu této mé bakalářské práce ThLic. P. V. Kohutovi OCD za jeho účinnou pomoc, laskavost, vlídnost a citlivý přístup, s jakým se mi věnoval.

MUDr. Jindřich Šourků

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedl všechny informační zdroje, které jsem použil.

V Praze, 20. srpna 2006

MUDr. Jindřich Šourků

ÚVOD

„K vedení a neustálému vzrůstu Božího lidu ustanovil Kristus Pán ve své církvi různé služby, které jsou určeny pro dobro celého těla. Služebníci, kteří jsou vybaveni svátostnou mocí, slouží totiž svým bratřím, aby se všichni, kdo patří do Božího lidu a mají tím pravou křesťanskou důstojnost, snažili svobodně a spořádaně o stejný cíl, a tak dosáhli spásy.“¹

Jednou ze služeb, která nepochybně může a má takovému cíli sloužit, je i jáhenství. Druhý vatikánský koncil obnovil jáhenskou svátostnou službu jako trvalý životní stav a shledal ho velmi potřebným (srov. LG 29b).

Jáhenství je počítáno k *sacramentum ordinis*. Tento termín se do češtiny překládá jako „svátost kněžství“. To ale plně nevyjadřuje obsah a překlad je tak zavádějící. „Kněz“ je vyjádřen řeckým slovem *hiereus*, nebo latinským *sacerdos*, popřípadě termínem *hierautema* („kněžstvo“). V Novém zákoně je ovšem jako kněz označován pouze Kristus a kněžstvem Boží lid jako celek (srov. Žd; 1 Pt 2,5.9; Zj 1,6; 5,10; 20,6), nikdy ne nositelé této svátosti.

Řekneme-li tedy „svátost kněžství“, narazíme na nesnáze. Podle tohoto názvu by totiž tato svátost jistě zahrnovala kněze a biskupy, ale jak může zahrnovat sbor jáhnů, „na něž jsou vkládány ruce nikoli ke kněžství, ale ke službě“ (LG 29).

Navíc, řekneme-li v češtině „kněz“, rozumíme tím spíše ono novozákonní *presbyteros* („starší“) než biskupskou službu, a to tím spíše, že kněz-presbyter byl od středověku vnímán v centru pozornosti dané svátosti, což jistě souviselo s jeho uschopněním k vysluhování eucharistie jako ústřední svátosti. Jenže plnost služebného kněžství náleží podle dokumentů Druhého vatikánského koncilu biskupům (srov. např. LG 21; ChD 2-3.28), takže jsou to oni, kdo by měli být v centru pozornosti, nikoli kněží-presbyteri.

Vtírá se tedy potřeba jiného, výstižnějšího překladu *sacramentum ordinis*. Latinský výraz *ordo* (řecky *taxis*) se překládá jako „řád“, „stav“, nebo „sbor“. Nejde původně o biblický výraz, ale o termín vypůjčený ze společensko-politického života. V římské správní mluvě označovalo „ordo“ společenskou třídu. Poprvé ho použil Klement Římský pro označení hodností v rámci církve.² Všechny uvedené termíny (řád, stav, sbor) v češtině

¹ *Věroučná konstituce O církvi Lumen Gentium 18*, in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995 (dále jen LG), s.54.

² David VOPŘADA, *Svědectví hierarchické služby v patristické epoše*, in: *O služebném kněžství*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 85.

používáme: *sbor* biskupů, kněží a jáhnů, řeholní *řád*, *stav* panen či vdov. Nejvhodnější překlad pro „sacramentum ordinis“ je tedy (s ohledem na vyjádření „sbor biskupů, kněží, jáhnů“) „svátost sboru“ či „sborová svátost.“³ Jde o vyjádření určitého stavu s důrazem na kolegiální charakter této svátosti. Její podstatnou známkou, smyslem a účelem je právě sborovost. Kněžství je právem označováno jako kněžství služebné. Je postaveno do služby celé církvi, aby i ona mohla být církvi sloužící. Služebnost vyžaduje sborovost.

Zmíněné tři sbory, biskupové, kněží a jáhni, se vytvářely v dějinách postupně a podléhaly proměnám. K nepříliš šťastným momentům vývoje náleželo, že se vytrácela jak služebnost, tak sborovost, a do pozadí byla zatlačena úloha biskupa i povědomí toho, že jedině on má plnost kněžství, což souvisí s nepřerušenu apoštolskou posloupností. Nositelé služebného kněžství totiž participují na jediném kněžství Kristově a sami se stávají účinným znamením sborové služebnosti celé církve. Sbor jáhnů a presbyterů pak, každý svým specifickým a jedinečným způsobem, participuje na plnosti kněžství episkopátu.

Stejně tak se mi nezdá vhodné vyjádření, které se objevuje v citaci v úvodu, totiž, že někteří služebníci „jsou vybaveni svátostnou mocí“. Také výraz „moc“ je zavádějící a implikující mnohdy ovládnutí či manipulaci někoho nebo něčeho, a skutečně to bylo v dějinách takto chápáno a prožíváno. Proto bych se spíše přikláněl k vyjádření, že jde o milostiplné zmocnění k výkonu služby Božímu lidu. Budeme-li totiž služebnost vyjadřovat v termínech „moci“, pak se budou i nadále ozývat důvěrně známé otázky: „Co může či nemůže jáhen, kněz, nebo laik?“ Místo toho by měly ve společenství zaznít zcela jiné formulace. Ne, co kdo může, ale kým pro nás je jáhen nebo kněz a biskup, a kým jsme my pro něj? Téma společenství a služebnosti by se mělo ozývat mnohem silněji než téma moci, což ale neznamená že by zmizelo vymezení úkolů a právně zakotvených pravomocí.

Cílem této práce je nastínit sborovost a služebnost svátosti sboru a zároveň se dotknout toho, že v současné době uplatňovaný stupňovitý model svěcení nemusí být nezbytně nutný, naopak, že model participace presbyterátu a diakonátu na plnosti episkopátu je teologicky oprávněnější. Zároveň se pokusím alespoň v nástinu řešit, zda je vhodná dvojí praxe diakonátu nebo ne, a s tím související otázku ordinace *per saltum*.

³ Pavel Vojtěch KOHUT, OCD, *Sborový charakter služebného kněžství*, in: *O služebním kněžství*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 139. Richard MACHAN navrhuje ovšem spíše termín „svátostné uspořádání“; srov. jeho příspěvek *Sacramentum ordinis v církvi a pro církev*, in: *O služebném kněžství*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 40.

Práce se asi stěží může zasadit o nějaká konkrétní praktická řešení, chci spíše prostě jen ukázat v jiném světle tři svátostné sbory a jejich vzájemné vztahy, kdy primárním vztahem bude vždy vztah ke Kristu.

1 DĚJINY JÁHENSKÉ SLUŽBY

Tak jako všechny svátosti, i svátost kněžství nebo spíš svátost sboru má svůj původ v Kristu, v jeho velikonočním tajemství. Kristus je prvotní svátostí Boha Otce, znamení Božího přebývání mezi lidmi (srov. Jn 1,14), a církev, Kristem založená a chtěná, je svátostí vzkříšeného Krista. V ní on zůstává se svým lidem až do konce světa (Mt 28,20b). Vyvolení Kristem má od počátku dva nepřehlédnutelné znaky: sborovost (srov. Mk 3,13) a služebnost (srov. Mt 10,45). Následování Krista totiž neznamená pouhé fyzické bytí s ním na jeho cestách, ale především jde o to smýšlet a konat jako on, a je-li třeba, přijmout i kříž (Mt 20,22; Mt 10,38). Jedná se především o niterné následování Mistra, o ono janovské „být, zůstávat v Kristu“.

V Novém zákoně nenalezneme zmínky o sborové svátosti ani přesné rozlišení episkopátu, presbyterátu a diakonátu, jak se vyvinulo později. Nikdo v novozákonní terminologii není označen za kněze, případně velekněze, pouze Ježíš Kristus, a to v listu Židům (srov. Žd 7,21; 10,21; 2,17; 3,1; 4,14; 5,5-6; 6,20; 7,26; 9,11). V evangeliích je klíčovým pojmem „povolání“, „vyvolení“, kdy Pán povolává, volí apoštoly a učedníky:

„Když nastal den, zavolal k sobě své učedníky a vyvolil z nich dvanáct, které také nazval apoštoly“ (Lk 6,13). Sbor apoštolů má za úkol hlásat a budovat Boží království. Učedníky Kristus volí a připravuje pro praktické působení mezi lidem: „Potom určil Pán ještě sedmdesát jiných a poslal je před sebou po dvou do každého města i místa, kam měl sám jít“ (Lk 10,1).⁴ Oba sbory Ježíš vychovává a vede odlišným způsobem,⁵ ale ke stejnému cíli, totiž k hlásání a šíření Božího království. Oba sbory jsou tedy Kristem zamýšlené a chtěné.

1.1 Novozákonní východiska sborové svátosti a jáhenství

Sbor apoštolů i učedníků je od počátku znamením Božího království, nástroj, jehož Pán užívá k jeho šíření. Pro tuto službu je Ježíš vybavil, jsou znamením neviditelné milosti, jejich služba má vyloženě sborový charakter, ba co víc, tato jejich služebnost sborovost zásadně vyžaduje. Ať už hovoříme o ustanovení Dvanácti, či sedmdesáti

⁴ Novozákonní citace uvádím podle: *Nový zákon, text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetелеm k nové Vulgátě*, KV: KN, 1998.

⁵ Srov. Jiří KAŇA, *Jáhni a my*, KV: KN, 2005, s. 79-88.

(respektive dvaasedmdesáti) jiných učedníků, nebo o sedmi služebnících prvotní církve (Sk 6,1-6), jde o sbory, ale nejde o prostou paralelu k biskupům, kněžím a jáhnům. Dvanáct apoštolů má unikátní poslání. Mají zajistit přístup k jedinečné události v dějinách spásy. Touto událostí je Ježíš Kristus. Již před Letnicemi je Jidáš nahrazen Matějem (Sk 1,15-26). Sbor apoštolů pro tuto volbu stanoví kriteria, která naproti tomu při volbě sedmi služebníků prvotní církve vyžadována nebyla: aby dotyčný byl členem sboru učedníků od počátku Kristova působení, chodil s nimi a byl svědkem i Kristova Zmrtvýchvstání. Sborovost vystupuje do popředí jak v samotných těchto kriteriích, tak i ve volbě, kdy sbor apoštolů je ve službě vytvoření církve jako nového Izraele. Koná celé kolegium, vždy společně.

I ve volbě sedmdesáti jiných učedníků je v pozadí sborovost, jsou Pánem pověřeni konat ve spolupráci se sborem Dvanácti a pod jeho autoritou. V případě těchto sedmdesáti nejde o nějaké „podapoštoly“, ale o opravdové poslání, které jim udělil sám Kristus. V prvotním křesťanství se užívá označení „starší“ – presbyter⁶, a tento úřad je analogický k židovské Veleradě, jejich služba je službou společnou⁷.

Podobnou paralelu lze spatřovat i ve volbě sedmi služebníků (Sk 6,1-6), a to mezi helénisty a mezi židovským sborem Dvanácti. Sedmice je rovněž modelem synagogální správy⁸.

Ať už jde o přímé vyvolení samotným Kristem, či vyvolení prvotní církví z inspirace Duchem svatým, vždy a zásadně se jedná o zařazení do sboru. Nikdy nejde o činnost jednotlivce. Jde o sborovou svátost, která je od počátku znamením sborovosti.

V Českém ekumenickém překladu Nového zákona je sice šestá kapitola Skutků apoštolů uváděna pod názvem „Volba sedmi jáhnů“, ale zcela jistě nejde o jáhny v dnešním slova smyslu. Jde spíše o jejich předchůdce, jak se k tomu přiklání četní exegeté. Termín *diakonos* je zde použit v obecném smyslu „služebník“ a nikoli ve smyslu úřadu s již pevně stanovenými úkoly a službami, neřkuli s již danými pravomocemi. S jistotou lze říci pouze to, že jde o sedm služebníků, sloužících při stole, a lze se jen dohadovat, zda sloužili pouze při hostinách *agapé*⁹ nebo též při rozdělování eucharistie

⁶ Srov. Sk 10,30; 15,2; 16,4; 20,17; 21,18-25.

⁷ Srov. Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Sborový charakter služebného kněžství*, in: *O služebném kněžství*, Svitavy: Trinitas, 2006, s.142.

⁸ Tamtéž, s. 142-143.

⁹ *Agapé* – pohoštění před samotným slavením eucharistie, později (ve druhém století) oddělené pro nešvary kárané apoštolem Pavlem (srov. 1Kor 11,17-34) a dnes v některých společenstvích obnovené a pořádané po mši. Srov. heslo: *Agapé* in: *Slovník křesťanské kultury*, Praha: Garamond, 2002, s.27.

(srov. Sk 6,1-4). Táž kapitola Skutků vypovídá i o požadovaných vlastnostech těchto služebníků (srov. Sk 6,3) a o tom, že apoštolové na ně za modlitby vložili ruce (srov. Sk 6,6). Zanedlouho potom dva z této sedmice, totiž Štěpán a Filip hlásají a šíří evangelium (srov. Sk 6,8; 7,5) a Filip udílí křest etiopskému komořímu (srov. Sk 8,38b.).

Vidíme, že apoštolové vkládají na sedm vyvolených mužů ruce. Tento obřad byl rovněž synagogálního původu a zdůrazňoval jednotu celého společenství.¹⁰ V apoštolské církvi je však toto vkládání rukou také znamením vylití Ducha svatého. V pavlovských obcích je obřad vkládání rukou od počátku,¹¹ když apoštolové ustanovovali své zástupce a nástupce. Ten, kdo je vyvolen, je vkládáním rukou zařazen do sboru. Tato svátostná ordinace se koná liturgickým obřadem a jde o vyvolení a určení k dané službě. Dar Ducha svatého je předáván těm, kdo budou konat společnou službu. Dotazování při liturgickém obřadu jen podtrhuje sborovost této svátosti. Celé shromáždění církve tak dává svůj souhlas se zařazením adepta do sboru.

Ale vraťme se ještě k šesté kapitole Skutků apoštolských. Tradicí byla zvolená sedmice považována za jáhny a Jiří Kaňa je také jáhny nazývá,¹² i když si je vědom, že podle moderní exegeze jde o diákon-y-sloužebníky, předchůdce budoucích jáhnů. Všimá si rozdílu při volbě apoštolů a diákonů, ale oproti jeho již dříve citované knize¹³ je v přednášce patrný posun co se týká kritérií volby Sedmi. Kriterium volby rozšiřuje o osvědčenost ve službě, o kterém šestá kapitola Skutků vůbec nemluví. Skutky uvádějí jako požadavek pouze dobrou pověst, plnost Ducha a moudrost. O žádné předchozí službě není řeč. Kaňa rovněž rozlišuje u povolání apoštolů povolání „shora“, čili povolání samotným Kristem, což by se však už netýkalo Matěje, který byl vybrán apoštolý až po Zmrtvýchvstání Páně před Letnicemi. Apoštolové se za správnost volby modlili k Pánu. Naproti tomu Kaňa o volbě Sedmi hovoří jako o povolání „zdola“ a míní tím reptání helénistů ohledně jejich vdov. Iniciativa je však i zde na apoštolech. Výslovně vybidnou shromáždění učedníků (jejichž počet rostl a učedníky se zde míní celé shromáždění církevní obce), aby ze svého středu vybrali muže, mající již zmíněná kritéria. Už jedno z nich, totiž „být plný Ducha“, je dle mého názoru známkou povolání shora. Volba Sedmi se koná po Letnicích a Duch svatý je garantem správnosti volby i povolavatelem

¹⁰ Srov. Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Sborový charakter služebního kněžství*, in: *O služebním kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 144.

¹¹ Sk 13,1-4; 1Tim 4,14; 2Tim 1,6n.

¹² Jiří KAŇA, *Stručný nástin teologie diakonátu*, in: *O služebním kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 112-125.

¹³ Jiří KAŇA, *Jáhni a my*, KV: KN, 2005.

služebníků. Ani to, co Kaňa uvádí jako určující pro apoštoly a jáhny, a spatřuje v tom rozdíl, se mi nezdá přesvědčivým. Podle kritérií volby apoštola jde o osobní víru v Krista a osvědčenost života ve společenství. To jsou ovšem kriteria převedená do obecné roviny, protože doslovně jde o ty, kteří byli s Kristem od jeho křtu v Jordánu, chodili s ním a byli svědky Zmrtvýchvstání (srov. Sk 1,21).

Naproti tomu je dle Kani pro jáhna určující osvědčenost ve službě. Zde už nejde ani o obecnou rovinu, neboť Skutky o osvědčenosti ve službě nemluví a nedomnívám se, že ona osvědčenost a dobrá pověst jsou synonyma. Spíše to vypadá, jako by autor chtěl již tento novozákonní diakonát uvádět do souladu s koncilním dokumentem *Ad gentes* 13, kde se skutečně hovoří o tom, že muži osvědčení ve službě a konající to, co přísluší jáhnům, mají být posíleni svátostnou milostí.

Navíc to, co platí pro apoštoly, totiž osobní víra v Krista a osvědčenost života ve společenství, musí nezbytně platit i pro jáhny. A platilo to i pro oněch Sedm, protože bez osobní víry v Krista je nemožné být plným Ducha. Rovněž to byli „muži společenství“, ze společenství byli vybráni a byli tam dobře známí, protože o někom málo známém nelze spolehlivě prohlásit, že má dobrou pověst. Pro jáhna je a bude život ve společenství také určující: bude členem sboru jáhnů – společenství a bude služebníkem společenství církve. Bytí ve společenství je zásadní a platí od počátku jak pro apoštola, tak diakona.

1.2 Tři modely sborové svátosti v církvi starověku

Ježíšem Kristem chtěné a ustanovené služební kněžství nebylo ovšem ustanoveno explicitně. To muselo nutně vést k proměnám formy i vztahů v historii, a to mnohem více, nežli tomu bylo u ostatních svátostí, které Kristus ustanovil jasně, či mnohem zřetelněji.

V historickém vývoji se postupně vytvářejí tři svátostné sbory, které k sobě mají navzájem vždy poněkud odlišné vztahy.

V prvním století je řízení obcí převážně sborové. Ti, kteří tyto obce řídí, se nazývají starší, neboli presbyteři (srov. 1Tim 4,14), nebo také dohlížitelé – biskupové (srov. 1Tim3,2; Tit 1,7). Jde zde spíše o synonymum, protože se nejprve funkce ani postavení neliší. V církevních obcích se vyskytují také služebníci-diakoni (Sk 6,1n; Flp 1,1; 1Tim 3,8-13). Nejde jen o pouhou obsluhu při stolech, ale, jak jsem již uvedl výše, tito služebníci hlásají Boží slovo a křtí. Filip je navíc označen za evangelistu (Sk 21,8).

Ve spisech Ignáce z Antiochie a mučedníka Polykarpa v letech 110-117 lze vystopovat posun, který směřuje ke vzniku tří od sebe odlišných sborů.

Jak vidíme, v církevní obci jsou dva sbory: episkopů/presbyterů jako jeden sbor, a sbor jáhnů jako druhý sbor. První sbor řídí obec jako kolegium, zatímco druhý sbor se zaměřuje spíše na službu *ad intra*. Pravomoci ani úkoly nejsou dosud přesně rozděleny.

Ve 2.-3. století jsou již zřetelné zmínky ve spise *Traditio apostolica* Hyppolita Římského o hierarchizaci služeb. Vzniká monarchický episkopát na rozdíl od prvotního kolegiálního, a odděluje se od episkopátu odlišný úřad presbyterátu.

Církevní obec je nyní vedena jedním biskupem. Vytvořil se sbor presbyterů, který je odlišný od episkopátu. Spolu se sborem jáhnů je biskupovi podřízen. *Traditio apostolica* již nepočítá jáhny ke kněžství - sacerdotiu.¹⁴

V průběhu 5.-6. století nastává podřízení jáhnů presbyterům. Jedná se tu o postupný přechod od kolegiálního či horizontálního modelu řízení obce k modelu monarchickému nebo také vertikálnímu. Poslední uvedený model souvisí se vznikem mentality *cursus honorum*, čili jakési církevní kariéry. Brzy je vyšší svěcení rozšířeno o úřad podjáhna, zatímco k nižšímu svěcení náleží ostiář, exorcista, lektor a akolyta. Klerik stoupá po těchto stupních, které se stávají povinnými.¹⁵

1.3 Důsledky pro středověk a novověký vývoj

Výše načrtnuté modely nutně souvisí s celkovým historickým vývojem. Zatímco v době apoštolské a poapoštolské, a především v dobách pronásledování církve hrála sborovost, či kolegialita nemalou úlohu, co se týče soudržnosti církevní obce, pak ke změně dochází v souvislosti s takzvaným Konstantinovským obratem, kdy křesťanství dostává svobodu a později se stává jediným státem uznaným náboženstvím. S tím se začíná postupně vytrácet vědomí služebného charakteru svátosti kněžství. Klérus se propojuje se světskými úřady, a především biskupové jsou nositeli nejen církevní, ale i světské moci. Kněžská třída se odděluje od laiků. V karolínské době do církve proniká feudální mentalita, kdy se biskupové stávají i světskými knížaty, a tento stav se dále prohlubuje v takzvaném boji o investituru. Nejde o nic jiného, než o zápas mezi světskou a církevní

¹⁴ David VOPŘADA, *Svědectví hierarchické služby v patristické epoše*, in: *O služebném kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 92.

¹⁵ Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Sborový charakter služebného kněžství*, in: *O služebném kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 138-156.

mocí, která z nich má právo uvádět biskupy do úřadu¹⁶. Sborovost je v této situaci maximálně oslabena a služebnost se vytrácí na úkor moci. Nadále je pak uvažováno pouze v termínech moci – *potestas*.

Tato mentalita rigidně přetrvávala až do počátku dvacátého století. Posílena byla nepochybně i závěry Tridentského koncilu,¹⁷ který výrazně vyzdvihuje úlohu kněze, což je pochopitelné v daných historických podmínkách, kdy reformace zpochybňuje svátost kněžství jako takovou. V centru tridentské ekleziologie je tedy presbyter se svou „mocí nad eucharistií“, zatímco biskupské svěcení je vnímáno spíše jako úřad, a jakoby přívažek ke kněžství. Jáhenství je i nadále předstupněm kněžství, a to až do současnosti.

1.4 Současný stav a výhled do budoucna

Obrat ale nastal s novou ekleziologií Druhého vatikánského koncilu,¹⁸ který navrhl obnovu trvalého diakonátu.¹⁹ Nezdůvodňuje sice proč, ale je jisté, že ho koncil shledal pro církev potřebným. Obnova trvalého diakonátu se prakticky začala uskutečňovat na základě motu proprio Pavla VI. *Sacrum diaconatus ordinem* z 18.července 1976.

Ekleziologie Druhého vatikánského koncilu je oproti tridentskému pojetí episkopální. To neznamená nic menšího, než že navrácí biskupovi ústřední pozici v místní církvi²⁰ a zároveň otevírá cestu k opakovaně zdůrazňované sborovosti a služebnosti hierarchického kněžství, kolegiality, synodality. Tím se otevírá možnost postupného návratu od stupňového či lineárního modelu k modelu participačnímu, pyramidálnímu. Znamená to, že sbor presbyterů a jáhnů, každý svým vlastním způsobem, participuje na plnosti kněžství episkopátu. Pak by ovšem také mohl existovat vztah mezi kněžími a jáhny a nešlo by o podřízenost, a nakonec ani o povinné projití „stupněm“ jáhenství, protože třetí strana tohoto trojúhelníkovitého modelu je otevřená. Jde o to, že jáhni a presbyteři by existovali jako dvě svébytné formy participace na služebném kněžství biskupa. Jáhni by tak měli podíl na biskupově službě a presbyteři na jeho kněžství, každý sbor svým jedinečným způsobem. Jáhni a kněží tak vykonávají službu v zastoupení biskupa, který vzhledem k plnosti své služby potřebuje spolupracovníky. Bylo by tak zdůrazněno doplnění a ne

¹⁶ Yves CONGAR, *Za církev sloužící a chudou*, KV: KN, 1995, s. 73nn.

¹⁷ Konán v letech 1545-1563.

¹⁸ Konán v letech 1962-1965

¹⁹ LG 28n

²⁰ srov. LG 21,26n; ChD 8,11; PO 2.

podřízenost jáhnů vůči presbyterům. Zároveň by to posílilo vědomí sborovosti této svátosti.

Jáhen by pak mohl být trvalou formou participace na službě biskupa. Vymizelo by dvojí jáhenství (jako trvalá služba a jako přechodný „předstupeň“ ke kněžství), a zároveň by vymizely trvající rozpaky, kdy adept kněžství se nedoveďe a mnohdy ani nehodlá s jáhenstvím identifikovat, a naproti tomu trvalý jáhen může mít pocity méněcennosti a nepotřebnosti. Trvalé jáhenství by pak mohlo naplno prožívat svou službu církvi a lidem a nevnímat se jako něco navíc, co vedle přechodného jáhenství dostává vždy menší šance k uplatnění.

Ve sboru jáhnů bude biskup nalézat příklad své služebnosti a ve sboru presbyterů příklad a připomínku svého kněžství, a naopak, oni budou spatřovat v biskupovi své poslání. Biskup jejich kolegiální utváří a předsedá jí, je hlavou sboru jáhnů a presbyterů ve své diecézi.

V současnosti stále přetrvává žebříkový model, ale existuje už dvojí jáhenství, trvalé a přechodné. Je to stav, který spíše vede k zamlžení diakonátu a může někdy dokonce vnučovat otázku, zda si církev ví s diakonátem rady. A ta nejprostší otázka: proč dva diakonáty? Nechci podezírat koncilní otce z toho, že by obnovením diakonátu chtěli řešit situaci nedostatku kněží, ale v praxi to tak, bohužel, bývá chápáno. Těžištěm služby jáhna ať už trvalého nebo kandidáta kněžství, je v současnosti takřka výhradně liturgická služba a to ve filiálních farnostech, kde koná bohoslužbu slova a udílí věřícím eucharistii, křty a asistuje svatebním a pohřebním obřadům. Přestože v povědomí kněží je už poměrně solidně zakotvena skutečnost, že plnost kněžství má pouze biskup a že jejich kněžství je formou participace, naproti tomu o služebné participaci jáhnů na plnosti episkopátu se, až na výjimky, v teologických kruzích a v kolegiu biskupů neví zcela nic. Jáhen je i nadále podstupněm kněžství, nemůže proměňovat ani zpovídat, a proto je knězi podřízen a jeho užitečnost je mezi většinou kněžstva považována za spornou. Přednost je vědomě a mnohdy i nevědomky dávana jáhenství přechodnému, protože vede ke kněžskému svěcení. Trvalé jáhenství zůstává ve stínu jáhenství přechodného, a to i v povědomí věřících, kteří jáhna vnímají jako „polokněze“, „skorokněze“, a trvalý jáhen je pro ně spíše tím, komu byl zaražen „postup“ (a jsme opět u mentality *cursus honorum*).

Sborovost svátosti je pak, domnívám se, vnímána v biskupském kolegiu, méně už mezi kněžstvem a mezi hrstkou trvalých jáhnů téměř nulitně.

Co se týká jáhenské formace, pak jde skutečně o modifikaci kněžské, což v některých jáhnech vyvolává pokušení snažit se o to být tím, čím nejsou, popřípadě to může posílit

frustraci u těch, kteří se z nějakých důvodů kněžimi stát nemohli. Nemohu ovšem souhlasit s názorem Jiřího Kani, kdy ve zmíněné již přednášce uvádí možnost, že trvalí jáhni by nutně nemuseli projít univerzitním studiem, ale studiem spíše praktického rázu. Podle mého názoru je univerzitní studium nezbytně nutné i pro ně. Bez solidních znalostí systematické a praktické teologie může hlasatel Božího slova – a nezapomeňme, že jáhen je hlasatelem evangelia – v poměrně krátkém čase napáchat nenapravitelné škody. V kontaktu s věřícími je dotazován na mnohé pravdy víry i biblické otázky, a tehdy by mu studium pouze praktického rázu nebylo celkem k ničemu.

Musím říci, že v dosavadním modelu je jáhen málo zřetelnou postavou, jaksi podprahovou, protože ustáleným termínem je „svátost kněžství“ a nikoli „svátost sboru“, která mnohem dokonaleji vystihuje sborovost i služebnost i bytí ve společenství. Lze jen doufat, že stupňovitý model, ještě posílený tridentskou mentalitou, bude v dějinách nahrazen modelem pyramidálním, mnohem pravdivěji odrážejícím sborový charakter služebného kněžství.

2 TEOLOGIE SLUŽBY

Teologie služby nachází svůj obraz, centrum i východisko v samotném Ježíši Kristu-Služebníku. Je to on sám, který ve chvíli, kdy mezi učedníky zavládne rivalita kvůli prvenství, říká, že nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé (srov. Mk 10,45). Ježíš se sám za služebníka obvykle neoznačuje, činí to pouze jedenkrát (srov. Mt 12,18) v souvislosti s citací z proroka Izaiáše. Sám sebe ovšem označuje za proroka (srov. Mk 6,4; Mt 13,57; Lk 4,24; 13,33-34; Jan 4,44) a také jeho současníci v něm vidí proroka (srov. Mk 8,28nn; 6,15n; Mt 21,11.46; Lk 7,16; Jan 4,19; 6,14; 7,40; 9,17). Působí jako ten, kdo před dalšími osobami hovoří otevřeně ve jménu Božím jako jeho reprezentant a vyslanec. Toto označení prorok koresponduje s Ježíšovou úlohou definitivního zjevitele i s celým jeho působením, v němž lze rozpoznat rysy tajemné deuterioizaiášovské postavy - Služebníka JHWH.²¹ Soulad mezi těmito zpěvy a utrpením Ježíše Krista ukazuje, že on je Služebník Hospodinův, *ebed Adonaj* (srov. Iz 42,49-52). Vrchol Kristovy služebnosti mají učedníci nacházet v jeho gestu mytí nohou před zahájením Poslední večeře (Jan 13,12-17). Je to nejen znamení otročké služby, ale i přinesení oběti. Kristus výslovně upozorňuje apoštoly, že to, co jim učinil on, mají činit i jeden druhému. Sbor Dvanácti má mít veskrze služební charakter. Proto je sborová svátost ze své povahy služebná.

Hebrejské slovo *abodáh* značí práci a námahu. Ve starozákonním smyslu označuje službu a modlitbu i přinesení oběti. Tomuto termínu odpovídá novozákonní výraz *diakonia*, tj. služba ve vztahu ke všem členům církevní obce (srov. 1Kor 12,5; 1Petr 4,10). Ve vlastním smyslu jde o službu sborové svátosti.²²

2.1 Jáhenská služba v církvi

Dvanáct apoštolů reprezentuje Krista (srov. Lk 10,16) tak, že jsou zároveň služebníky všech (srov. Mk 9,35), a tím se připodobňují Služebníku Hospodinovu. Jsou vysláni ve jménu Kristově.

²¹ Srov. Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Praha: Krystal, 2002, s. 73-74.

²² Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Sborový charakter služebného kněžství*, in: *O služebném kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 140.

Podobně je tomu se sborem Sedmi, původně určeném pro službu *ad intra*, ale již ve Skutcích apoštolů se uvádí, že sloužil i *ad extra*, hlásáním slova, udílením křtu. Kromě této Sedmice služebníků nalezneme v epištolách zmínky o spolupracovnících apoštola Pavla, Petra či ostatních apoštolů (srov. 1Kor 15,3-5; Gal 2) například Sylván, Timotej, Titus, Apollos, Epafroditos (srov. Flp 2,5). Pavel nabádá Korintřany, aby se takovým služebníkům rádi podřizovali, stejně jako těm, kdo jim pomáhají (1Kor 16,16). Uvedená činnost ještě nenese názvy služeb, ale jedno je jisté: služba druhým se ukázala jako radikální rozhodnutí křesťanského života. Rozhodnutí vzniklo na svátostném základě křesťanské existence a charismatického utváření církve. Vyšlo z misionářského poslání apoštolátu a ze služby hlásat evangelium, posvěcovat a spravovat církev.

Přestože služeb je a bylo v církvi mnoho, pouze na oněch sedm služebníků (srov. Sk 6,1-6) apoštolové za modlitby vložili ruce. Nejde sice ještě o jáhny v dnešním slova smyslu, ale lze je už pokládat za jejich předchůdce.

Nauka o svátostnosti jáhenství je v souladu s církevní praxí. Pokud by šlo o pouhou funkci, založenou na svátosti křtu, mohla by ji církev vytvořit či zrušit. Se svátostí však nakládat libovolně nelze. Jako svátost musí být jáhenství ukotveno v Kristu. Kristus však ustanovil jáhenství implicitně, a to v návaznosti na službu apoštolů: „Kněžství je svátost, skrze kterou pokračuje v církvi nadále až do konce časů poslání, které Kristus svěřil svým apoštolům; je to tedy svátost apoštolské služby. Člení se ve tři stupně: biskupství, kněžství a jáhenství.“²³

Druhý vatikánský koncil se o svátostném charakteru jáhenství výslovně nezmiňuje, pokoncilní dokumenty mluví o „nesmazatelném charakteru“ spojeném s jáhenstvím²⁴ a o „neporušitelné pečeti“, která připodobňuje ke Kristu-„jáhnu.“²⁵ Tak je jáhenství považováno za znamení samotného Krista.

Dokument mezinárodní teologické komise z 30. září 2002 *Jáhenství - vývoj a perspektivy* si klade otázku, zda je jáhen, který „není svěcen ke kněžství, ale ke službě“, také *in persona Christi Capitis*, i když tento výraz je použit především v souvislosti s eucharistickou službou služebného kněžství, kde vyjadřuje podstatu této služby. Předsedat a slavit eucharistii náleží výhradně do pravomoci kněžství. V koncilních dokumentech tento výraz pro jáhenskou službu použit není. Ale i jáhen jedná *in persona*

²³ KKC 1536. K třístupňovému pojetí sborové svátosti viz dále pozn. 31 této kapitoly.

²⁴ Apoštolský list Pavla VI. motu proprio *Sacrum diaconatus ordinem* z 18. června 1967, in: *Enchiridion Vaticanum*, 2. sv., Bologna: EDB, 1992, s. 1154-1169.

²⁵ KKC 1997.

Christi - zpřítomňuje Krista v jeho jáhenské službě. Ale jakým specifickým způsobem odlišným od biskupské a kněžské služby jáhen zpřítomňuje Krista? Vlastní podstatu jáhenství a jeho rozlišovací složku ve zpřítomňování Krista lze spatřovat v aspektu služby. Nicméně, služba biskupa a kněze také zviditelňuje Krista sloužícího. Služba musí být považována za společný rys všech tří sborů. Lze říci, že jáhen slouží *in persona Christi Servi*.²⁶ A tady se dostáváme k nedělitelnosti sborové svátosti, neboť jeden sbor může existovat jen v návaznosti na ostatní dva. Souvisí to s jednotou Kristovy osoby i jednotou symbolické podstaty zástupných výrazů - Hlava, Služebník, Pastýř, atd. Druhý vatikánský koncil i pokoncilní dokumenty svěřují jáhnům početné funkce. Dle LG 29a slouží jáhen službou liturgickou, zastává službu slova a lásky.

2.1.1 Povaha kněžství Ježíše Krista

Kněžství je v křesťanství jediné, a to kněžství Ježíše Krista. Zatímco ve starozákonním rituálním systému byly kněz a oběť nutně od sebe oddělené skutečnosti, má Ježíš postavení oběti i obětníka. Autor listu Židům dokázal tuto jednotu v osobě Kristově, i to, že Ježíš si postavení kněze uchovává navždy. Autor uvádí i rozdíl, totiž, že Ježíš nepochází z kněžského kmene, nýbrž z kmene Judova (srov. Žid 7,14), i to, že kdyby Kristus žil na zemi, nikdy by být knězem nemohl, protože už jsou zde ti, kteří přinášejí dary dle Zákona (srov. Žid 8,4). Autor zbudoval teologii Kristova kněžství na třech základních prvcích: na Kristově velikonočním tajemství, na zkušenosti křesťanů, že jsou s živým Kristem spojeni a že díky němu mají přístup k Bohu, a na argumentech z Písma.²⁷

Ústřední záležitostí je oprávnění kněze vstoupit do Božího příbytku. Obsahem Kristova tajemství je právě jeho nové společenství s Bohem, on sedí po Boží pravici (srov. Žid 1,4-14). To je zároveň objasněním jeho titulu Boží Syn. Stal se bratrem všech lidí a ztotožnil se s nimi i ve smrti (srov. Žid 2,5-16). Toto těsné společenství s Bohem a blízkost každému člověku na základě Vtělení uschopňuje Krista, aby byl dokonalým Prostředníkem mezi Bohem a lidmi. Tak mu právem náleží titul Velekněz (srov. Žid 2,17). Od počátku křesťané o tomto prostřednictví vědí (srov. Žid 4,16) a vědí i to, že skrze Krista jsou jim odpuštěny hříchy (srov. Žid 9,28).

²⁶ Jan Pavel II. prohlásil dne 16. března 1985: „ Jáhen svou účastí na trojí funkci svátosti kněžství ve svém stupni zosobňuje Krista – služebníka Otce.“, MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, Jáhenství - vývoj a perspektivy, pozn. pod čarou č. 27.

²⁷ Jaroslav BROŽ, *Kněžství Ježíše Krista a služebné kněžství podle novozákonních pramenů*, in: *O služebném kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 18 – 39 (s. 27nn).

Jako důkaz z Písma použil autor mesiášský žalm 110. V prvním verši jde o proroctví o Kristově oslavení po Boží pravici. Čtvrtý verš je rovněž proroctvím: Táž osoba je vyhlášena „za kněze navěky“. Nejde o áronské kněžství, nýbrž o kněžství „podle řádu Melchizedechova“. Přesto mají oba typy kněžství jedno společné, totiž, že nikdo se nemůže ustanovit za kněze sám, ale musí být povolán od Boha (srov. Žid 5,4-5). Aby Kristus mohl být knězem, nestačilo, že byl Božím Synem, ale musel se připodobnit bratřím, přijmout jejich zkoušky a smrt (srov. Žid 2,11-18). Jako zástupce lidí musel být do kněžství zasvěcen, a to smrtí a vzkříšením. To zcela proměnilo jeho lidskou přirozenost, skrze utrpení učinil Bůh člověka v Kristu dokonalým (srov. Žid 2,10). Kristus přinesl sám sebe v oběť a vše je shrnuto v centrální větě Listu židům (9,11-12). Kristus vešel do velesvatyně prostřednictvím stánku a krve. Stánkem je Kristovo oslavené tělo a krví je jeho vlastní krev. Ježíšova oběť má hodnotu nejen kněžského zasvěcení, je též smírnou obětí (srov. Žid 9,26nn) a je obětí smlouvy (Žid 9,15-22).

Kristova oběť odstranila všechny bariéry. Jediná oběť plní funkci všech starozákonních obětí (srov. Žid 10,5-10). Tvoří tak přechod od kultu vnějšího, neúčinného, ke kultu „existenciálnímu“. Ten angažuje člověka celého, uvádí ho do nového vztahu k Bohu a k lidem.

Kristovo kněžství se nevejde do žádného schématu. Při nutném použití analogie platí, že Kristus je mírou každé oběti a každého kněžství.

Profesor Ctírad Václav Pospíšil užívá k označení Kristova kněžství termínu „nekněžské kněžství.“²⁸ Je to výraz netradiční, ale logický, jak uvidíme. Rád bych se zde o této záležitosti alespoň v krátkosti zmínil, neboť má velký význam i pro správné chápání jáhenství.

Kristovo kněžství je zcela jiné povahy než starozákonní kněžské kněžství. Kristus nepochází z Aronova rodu ani z kmene Levi. Oproti dobovým představám je tedy nekněžským knězem a nemesiášským Mesiášem. Před Velikonocemi se Ježíš nikdy neprohlásil ani za Mesiáše ani za Velekněze. Jde o tzv. „mesiášské tajemství“. Kristus se striktně distancoval právě od dobových představ o mesiášství i o kněžství. Jeho mlčení není v rozporu s pravostí jeho mesiášství a kněžství. On je pouze jiným Mesiášem a knězem, než si ho tehdy židé představovali. Na každý christologický titul, tedy i na tyto dva, je nutné vždy aplikovat *analogii entis*. Pokud by Ježíš před Velikonocemi tvrdil, že je Mesiášem a knězem (*via affirmationis*), bylo by to pro učedníky i lid nepochopitelné a

²⁸ Ctírad Václav POSPÍŠIL, *Hledání nekněžského prorockého hierarchického kněžství*, in: *O služebném kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 65-83, 68n.

patrně by to vedlo i k ozbrojenému povstání zélótů. Pro vyjádření novosti se Kristus před Velikonocemi pohybuje na rovině *via negationis*. S tím právě souvisí přesah jeho mesiášství a kněžství nad tehdejšími představami. Teprve po Velikonocích dospívá raná církev k tvrzení na rovině *via eminentiae*. Kristus je totiž mírou všeho mesiášství a kněžství. On je Mesiášem a knězem. Slovo *je* zde označuje identitu, nikoli funkci. Zde se dotýkáme Kristova tajemství a jeho radikální novosti, jeho božství. Trojí krok *analogie entis* se totiž uplatňuje tam, kde se jedná o poměr mezi stvořeným a nestvořeným bytím. Imanence, podobnost, je zároveň transcendencí, čili ještě větší nepodobností. Jde o šifru přítomnosti a působení živého Boha v dějinách spásy. Nelze použít postupu opačného: nadefinovat kněžství a poté se snažit Krista do tohoto schématu vměstnat.

Podle Flp 2,6-11 je Ježíš nemesiášským Mesiášem, nekněžským knězem a dokonce nebožským Bohem. On je zcela člověk a zcela prorocký prorok (srov. Lk 24,19). Svou veřejnou činnost započíná hlásáním radostné zvěsti o Božím království (srov. Mk 1,14b-15). Proto je hlásání evangelia tou nejzákladnější funkcí služebného (hierarchického) kněžství. Při Poslední večeři dostávají apoštolové za úkol Krista svátostně zpřítomňovat. „To konejte na mou památku.“ Povolání Dvanácti je velmi podobné starozákonním prorockým povoláním. Služebné nekněžské kněžství se tedy nezakládá na rodu, ale na osobním vyvolání, povolání a poslání. Má silně prorocký charakter, protože Ježíš byl prorocký prorok a nekněžský kněz.

2.1.2 Služebný charakter Kristova kněžství

Ježíš jako prorocký prorok je zcela ve službě Božímu království. Přišel na tento svět, aby konal vůli Otcovu (srov. Jan 4,34; 5,30; 6,38.40) a extrémním projevem jeho lásky k Otcově plánu spásy je jeho zápas v Getsemanech (srov. Lk 22,42). Ježíš se zcela vydal do vůle Otcovy. Je cele ve službě svého poslání, nepřišel proto, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil a dal život za mnohé (srov. Mk 10,45), a ti, kdo ho následují, mají stejně jako on sloužit jeden druhému (srov. Jan 13,14).

Služebný charakter Kristova kněžství lze vyjádřit dvěma pojmy: *poslání* a *vydanost*.²⁹ *Poslání* je charakteristikou vztahu mezi Otcem a Synem. Kristus v poslání zpřítomňuje autoritu Otce. Hlásá poselství, které není jeho, ale toho, který ho poslal (srov. Jan 14,24; 7,16; 8,26; 12,44; 14,10). V tomto poslání Ježíš zjevuje Otce a jeho jméno (srov.

²⁹ Richard MACHAN, *Sacramentum ordinis v církvi a pro církev*, in: *O služebním kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 40-64.

Jan 17,26). Podle Tomáše Akvinského je právě poslání charakteristikou celé osoby Ježíše Krista. Poslání v ekonomické Trojici je analogickým převedením vycházení v imanentní Trojici. Vycházení jedné Osoby z druhé je zde charakteristikou Osoby.

Ve svém poslání Ježíš zjevuje dokonale Otce. Kristus je jediným Slovem, které Otec vyslovil světu. Na konci životní cesty přechází Ježíšovo poslání ve *vydanost*, v sebedarování (srov. Jan 10,18b). Nebo, lépe řečeno, vydanost, která je přítomna už od počátku Vtělení (srov. Flp 2,6-11), je v závěru Ježíšova života zřetelně akcentována v hodině kříže. V Ježíšově poslání můžeme vysledovat dvě základní linie: Vůči světu vystupuje s autoritou Otce, kterého zjevuje: „Kdo vidí mne, vidí Otce“ (Jan 10,30). K Otcovi, kterého zjevuje, se obrací v modlitbě a v láskyplné poslušnosti a dává se mu v Duchu svatém až k sebevydanosti na kříži. Na kříži zjevuje sebevydanost svou i Otcovu a lásku svou i Otcovu. Tyto dva aspekty Kristova poslání, totiž autorita lásky a láskyplná poslušnost jsou analogicky přítomny jako kněžství všeobecné (láskyplná poslušnost) a kněžství služebné (autorita lásky).

Poslání Ježíše Krista vrcholí sebedarováním. To je v listě Židům správně charakterizováno jako kněžský úkon. Novost novozákonního kněžství pak spočívá v tom, že pochází z mystéria a služby Ježíše Krista. Nese v sobě dílo vykoupění vykonané Kristem.

Ježíš je vůči izraelskému lidu „laikem“. Svě poslání si nedal sám, je poslaný Otcem (srov. Žid 5,4n). Je podřízen Božímu plánu spásy. Jeho poslání je zároveň jeho existencí, čili jde o bytí odlišné od jiného a pro jiné. Poslušnost lásky vrcholí vydaností kříže. V této extrémní formě koná Kristus nový kněžský čin zástupnictví. A zde se setkávají dva aspekty: aspekt existenciální, čili intimní osobní nasazení, a objektivní poslání, tj. zpřítomnit posílajícího. Na těchto dvou aspektech se rozděluje kněžství všeobecné a služebné.

2.1.3 Dvojitá participace na kněžství Ježíše Krista v církvi

Zatímco list Židům nazval Krista knězem, v evangeliích je jeho život spojován právě oněmi výše uvedenými pojmy poslání a vydanost. Za svého života Ježíš knězem nebyl. List Židům charakterizuje Ježíšovo dílo vykoupění v kněžsko-kultických kategoriích. On je proto knězem, že v sobě vytváří jednotu služby a lásky, je Bohem i člověkem, je obětníkem i obětí. Tak se v Kristu spojuje kněžství existenciální, všeobecné (křestní) a kněžství služebné (hierarchické). V oběť nese Ježíš celost své existence. Pro list Židům

není jiný kněz nežli Kristus. Tak nastal konec všech ostatních kultů, protože jediným dědicem je Kristus (srov. Žid 1,2).

Ježíš vytváří zcela nové kněžství: osobní oddanost Otci, nesenou láskou. Toto je povolání všech křesťanů. Následováním se účastní kněžského úřadu Kristova. Jde o způsob bytí, myšlení a žití křesťana.

Služebné kněžství zpřítomňuje, *re-presentuje* Krista. Zpřítomňuje podstatu jeho kněžství: zákon lásky, který má v tomto světě formu autority. Richard Machan používá pro pastýřskou službu výrazu *autorita*, přestože slovo autorita nám v současnosti nezní příliš libozvučně, neboť jaksi implikuje pocit nedobrovolné podřízenosti. Ale musíme si uvědomit, že toto slovo odkazuje výš než na pouhou lidskou skutečnost. Jde o autoritu samotného Boha Otce, kterého v Duchu svatém zjevil Kristus. Tak je zde také slovo autorita nutno chápat, neboť Bůh vládne autoritou (pedagogikou) lásky.³⁰

Každý křesťan má díky křtu podíl na Kristově kněžství. Jde o kněžství všeobecné (křestní). Pokřtění se stávají údy jediného Velekněze. To je mystická skutečnost, která nemůže být překonána ve svém řádu jiným kněžstvím. Jde o základní kněžství celé církve. Toto kněžství obětuje Bohu oběť svého života, tedy následování a vydanost, radosti, bolesti i námahu, a jeho vztah k Bohu by měl být podle mého názoru vyjádřen jako „totus tuus.“

Uvnitř kněžského lidu jsou někteří vyvoleni ke služebnému kněžství (srov. 1Tim 4,14; 2Tim 1,6). Toto kněžství je ve službě kněžství všeobecného. Zpřítomňuje Krista především *ad intra*, v církvi, aby konalo vnější oběť a vysluhovalo svátosti. Služebné kněžství zahrnuje biskupy, kněze a jáhny a tradičně je proto představováno jako „třístupňové“.³¹ Toto služebné kněžství je uvnitř kněžství všeobecného a z něho vychází. Křesťan musí být nejprve nositelem všeobecného kněžství, aby mohl přijmout kněžství služebné. Děje se tak svátostnou ordinací, tedy zařazením do sboru, které milostiplně zmocňuje ke svátostným úkonům přijaté od Krista v Duchu svatém. Je-li někdo ordinací zařazen do této sborové svátosti, neznamená to že by se tak církve dělila na dva druhy křesťanů. Ordinací se předává služebné kněžství a to je svým zaměřením určeno pro dobro

³⁰ Navíc, vyjdeme-li z etymologie slova „autorita“, zjistíme, že jeho původní význam nebyl nikterak negativní. Autorita je odvozena z latinského *augere* - „dávati vzrůst“.

³¹ Tak se to výslovně uvádí jak v úvodu *Sacrum diaconatus ordinem*, tak v KKC 1536. Vychází se přitom se vši pravděpodobností jednak ze skutečnosti přijímání jáhenského svěcení i kandidáty kněžství, jednak z vyjádření LG 29 o jáhnech, kde se praví, že „na nižším stupni hierarchie stojí jáhnové“. Je však otázkou, zda toto není třeba chápat spíše jen ve vztahu k biskupům, nikoli ke kněžím. Následující teologická prezentace vztahů biskup-jáhnové-kněží počítá spíše s „dvojstupňovým“ modelem: plnosti služebného kněžství u biskupů, na které mají rozdílný podíl jáhnové a kněží.

všech. Ordinované služebníky Kristus používá jako své nástroje a skrze ně uskutečňuje své poslání učitele, pastýře a kněze.

Služebné kněžství se liší od kněžství všeobecného nikoli stupněm, ale podstatou. Jde o svátostné odlišení, a to je zcela jiného řádu. Služebné kněžství zpřítomňuje Krista, jde o *re-presentatio*, a je možné jen na základě kněžství všeobecného – existenciálního. Všeobecné kněžství je vlastně následováním Krista a má se rozvíjet právě za pomoci kněžství služebného. Nositel služebného kněžství musí zároveň rozvíjet své kněžství všeobecné, má Krista vytrvale následovat, nikoli se pokoušet se s ním natrvalo ztotožnit.

Ani jeden druh kněžství nelze pojímat bez vztahu k druhému. Služebné kněžství nelze správně chápat mimo jeho zaměření ke kněžství všeobecnému. Jedno bez druhého nemůže existovat. Jedno z druhého vychází. Obě kněžství se liší podstatně, nikoli stupněm, jedno i druhé má svým vlastním způsobem účast na kněžství Ježíše Krista, a jsou k sobě navzájem zaměřena (srov. LG 10).

Profesor Ctirad Václav Pospíšil ve své práci používá pro služebné kněžství termínu „kněžství hierarchické“.³² Uznává ovšem, že důrazem na služebnost se vyjadřuje, že vláda není panská. Dodává však, že každý člen církve, tedy i nositel křestního kněžství, je povolán, aby sloužil ostatním. Z tohoto důvodu se prof. Pospíšil domnívá, že by výraz „služebné kněžství“ mohl být v jistém smyslu zavádějící, jako by všeobecné kněžství neobsahovalo požadavek aktivní služby druhým. Klade důraz na posvátný původ, protože kněžství biskupů, presbyterů a jáhnů zvláštním povoláním a posláním pochází od Krista. Proto v souladu s koncilními dokumenty (LG 10) hovoří raději o hierarchickém kněžství.

Podle mého názoru jistě oprávněný výraz „hierarchické kněžství“ však implikuje představu nadřazenosti služebného kněžství nad všeobecným tak, jak se to tradovalo až do začátku dvacátého století. Vnuká nám to nějak představu onoho nešťastného dělení na „oni“, čili klérus, a „my“, obyčejní laici. Navíc, pokud chápeme termín „hierarchie“ nikoli jako „posvátná vláda“, nýbrž „posvátný původ“, pak ten má taktéž všeobecné kněžství, ne pouze služebné. Teologicky laik bez kléru neexistuje a naopak, a jedno lze vyjádřit jen pomocí druhého. I když v teologických kruzích je jasné, co se kterým výrazem míní a proč, v praxi bych se skutečně přikláněl k použití výrazu služebné kněžství. Proč? Odpověď bych hledal v Kristu. On je Služebníkem JHWH celým svým bytím, on přišel sloužit a nikoli uplatňovat moc. V něm je jediné kněžství, na němž participují všichni pokřtění celým svým bytím, čili existenciálně, a někteří z těchto

³² Ctirad Václav POSPÍŠIL. *Hledání nekněžského prorockého hierarchického kněžství*. In: *O služebném kněžství. Sborník přednášek*. Svitavy: Trinitas, 2006, s. 68-70.

věřících, podržující si toto „existenciální“ kněžství, jsou nadto vyvoleni Duchem svatým, aby sloužili bratřím a sestrám tím, že na základě zvláštní svátostné milosti budou zpřítomňovat, reprezentovat samotného Krista v jeho církvi.

2.2 Jáhenská participace na službě biskupa

Sborová svátost je svátostí veskrze služebnou. Biskupové, kněží a jáhni jsou uvnitř církve kvůli svátostem a to dvojím způsobem. Společně uvnitř shromáždění představují Krista v jeho mnoha aspektech, jednají *in persona Christi*. Zároveň jeden druhému ukazují, že nikdo není vším. Každý z nich je před Bohem aktérem *in persona ecclesiae*. Společně ve spolupráci s Duchem svatým konají poslání Ježíše Krista. Biskupové, kněží a jáhni jsou společně nositeli jedné a téže svátosti ordinace. V jejich specifčnosti je svátost připodobňuje Kristu podle jednoho z mnoha hledisek jeho pozemského a věčného poslání. Žádný ze sborů se nemůže obejít bez ostatních dvou. Jen společně představují Krista, jediného Velekněze.³³

Diecézní biskup reprezentuje v partikulární církvi Krista, slouží jí a předsedá jí. Zároveň však je členem universálního biskupského sboru a tak je v roli spoludědice úloh svěřených Kristem apoštolům. Biskupové, obdarovaní Duchem svatým, konají kněžskou, prorockou a pastýřskou službu. Reprezentují Krista jako Hlavu a Služebníka. Toto poslední jim připomíná jejich předsedání sborům jáhnů a presbyterů. Úřad jáhnů a presbyterů je dán participačním rázem Kristova kněžství, které se projevuje reprezentačním způsobem u biskupů (a jejich prostřednictvím pak i u presbyterů a jáhnů) a rovněž existenciálním způsobem u všech pokřtěných věřících.³⁴ Proto jsou kněží a jáhni označováni za pomocníky a spolupracovníky biskupa (srov. LG 20c.28b) pouze v tom smyslu, nakolik jsou členy sboru jáhnů a presbyterů. Hlavou sboru je vždy pouze diecézní biskup (srov. LG 28b).

Charakter poslání jáhnů dělá z těchto nositelů sborové svátosti důležitý spojovací článek mezi hierarchií a laiky a zároveň mezi církví a ostatními lidmi.³⁵

³³ Srov. Bernard POTTIER SJ, *Svátostnost jáhenství*, in: *Služba trvalých jáhnů, sborník I.: Teologický pohled*, Praha: Pastorační středisko, 1998, s.13-14.

³⁴ Srov. Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Sborový charakter služebného kněžství*, in: *O služebném kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 151-152.

³⁵ ChD3 - při popisu výkonu biskupského úřadu se zde vychází ze sborové služby jako základu.

Druhý vatikánský koncil jasně stvrzuje svátostnou povahu biskupství a hovoří o něm jako o „plnosti svátosti kněžství“ (srov. LG 21b). Tato biskupská „plnost“ nikterak nepopírá jedinečnost jáhenství a kněžství, které by jinak neměly význam než jako přípravné stupně k biskupství. Služebné kněžství je ovšem Druhým vatikánským koncilem chápáno jako „hierarchie“ (srov. LG 10b), což vede k nauce o různých stupních kněžství. Jáhni zde představují stupeň, který je v rámci hierarchie podřízen biskupům a kněžím. Vnitřní jednota služebné svátosti způsobuje, že se každý „stupeň“ účastní svým způsobem na trojím služebném „munus“. Stupňovité pojetí činí z jáhenství dvojité závislé – na presbyterátu i episkopátu.³⁶ Jak vidíme, tento „hierarchický“ model není schopen zaručit trvalému jáhenství jeho skutečnou identitu. Zároveň je neslučitelné s dokumenty Druhého vatikánského koncilu i se samotnou podstatou sborové svátosti, aby byly episkopát, presbyterát a diakonát považovány za tři autonomní svátostné skutečnosti, které jsou si rovné. Utrpěla by tím jednota sborové svátosti a neumožňovalo by to chápat episkopát jako „plnost“ této svátosti. Proto je podle mého mínění naprosto přirozený a logický návrat k praxi, kde jáhenství vystupuje jako „ad ministerium episcopi“. Přímý a bezprostřední vztah jáhenství k biskupské službě (ale nikoli podřízenost presbyterátu) tak činil z jáhnů přirozené pomocníky biskupa. Protože služba biskupa má značně široký rádius, plynula by pro jáhny návratem k pyramidálnímu modelu participace, uváděném v předchozích kapitolách, možnost mnohem širší spolupráce s diecézním biskupem, nežli je tomu dosud.

Jestliže by jáhenství mělo specifikaci „ad ministerium episcopi“, mělo by skutečně pevnou a přímou vazbu na biskupskou službu. Druhý vatikánský koncil však potvrdil jáhenství pouze „ad ministerium“ (LG 28.29), čili ke službě lidu konané v oblasti liturgie, slova a bliženské lásky ve společenství s biskupem a jeho presbyteriem.

Je však třeba nikdy neztrácet ze zřetele služebnost sborové svátosti a její jednotu, tak jako je jednota v jediném Kristově poslání, které zároveň zahrnuje množství nejrůznějších služeb. Toto bohatství Kristova poslání nemůže člověk nikdy obsáhnout sám, ale vždy ve spolupráci s druhými (srov. 1Kor 12-31).

Jedno je naprosto jisté: dosud užívaný žebříkovitý model vztahů nic nevyovídá o participaci jáhnů na službě biskupa. Poněkud spekulativně by z něj snad bylo možno vyčíst participaci presbyterátu na episkopátu, zatímco diakonát je v tomto modelu zjevně podřízen jak presbyterátu tak episkopátu. Jediným zcela logickým řešením je podle mého

³⁶ Srov. MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Jáhenství – vývoj a perspektivy*, dokument z 30.září 2002, kap.IV.oddíl III. *Jáhenství ve vztahu k biskupství coby „plenitudo sacramenti ordinis“*, čl. 1-2

názoru návrat k pyramidálnímu modelu participace, kde všechny tři sbory vystupují zřetelně tak jak to odpovídá jejich služebné funkci.

2.2.1 Biskupská služba

Ustanovení dvanácti apoštolů, které Ježíš vykonal po noci strávené v modlitbě na hoře (srov. Lk 6,12; Mk 3,14). Je to čin svrchovaný a konstitutivní, svobodně chtěný Ježíšem ve spojení s Otcem v Duchu svatém.

Poslání svěřené apoštolům má trvat do konce věků (srov. Mt 28,20), jsou k tomu vybaveni zvláštním vylitím Ducha svatého (srov. Sk 1,5.8; 2,4; Jan 20,22-23) a tento dar Ducha pak předávali gestem vzkládání rukou svým spolupracovníkům (srov. 1Tim 4,14; 2Tim 1,6-7). Takovým způsobem došel tento duchovní dar počátků až k nám vzkládáním rukou, to je biskupským svěcením, které uděluje plnost kněžství, úplnost posvátné služby. Tak Kristus skrze jejich službu stále hlásá své evangelium, uděluje svátosti a vede svůj lid. Poslání Otcem a pomazání Duchem svatým se projevuje v celém způsobu Kristova bytí a tato trinitární dimenze má také utvářet bytí a jednání biskupa. Kristus je autentickou ikonou Otce (srov. Jan 10,30). Biskup, který jedná v osobě samotného Krista a jeho jménem, se ve svěřené církvi stává živým znamením Pána Ježíše, Pastýře a Ženicha, Učitele a Velekněze církve. Pomazání Duchem svatým biskupa připodobňuje Kristu a uschopňuje ho, aby byl živým prodloužením Kristových tajemství ve prospěch církve.³⁷

Věřoučná konstituce *Lumen gentium* uvádí v článku 19 evangelním odkazem „a ustanovil jich dvanáct“ (Mk 3,14) své učení o sborové povaze skupiny apoštolů. Jednota biskupského sboru v čele s papežem je založena na biskupském svěcení a na hierarchickém společenství. Tři úkoly, přijaté při biskupském svěcení - posvěcovat, učit a vést - musí být vykonávány v hierarchickém společenství. Tím se vytváří sborovost, kolegialita, a z ní vyplývá starost biskupů nejen o místní církve, ale i o celou církev všeobecnou (LG 23).

Biskupská služba má misionářskou povahu. Dvanáct dostalo jméno „apoštolové“, což doslova znamená „vyslání, poslání“ (srov. Lk 6,13). Ježíš je poslal kázat (srov. Mk 3,14) a po svém zmrtvýchvstání jim dává velký misijní příkaz (srov. Mt 28,18-20), aby hlásali evangelium všem národům a křtili ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Toto apoštolské poslání bylo potvrzeno v den Letnic vylitím Ducha svatého.

³⁷ JAN PAVEL II. *Apoštolská exhortace Pastores gregis* ze 16. října 2003, kap. 1: Tajemství a služba biskupa. Čl. 6-10.

Ve zmíněném evangeliu dle Matouše lze službu apoštola vidět rozčleněnou podle trojího úkolu: učit, posvěcovat a vést. Je to trojí dimenze Kristovy služby. Tuto trojí službu přijímá každý biskup při svém svěcení. Tyto tři úkoly se navzájem osvěčují, vysvětlují a podmiňují a jsou spolu úzce spojeny (srov. LG 21). Když totiž biskup učí, zároveň posvěcuje a vede Boží lid; zatímco posvěcuje, také učí a vede; když vede, učí a posvěcuje.³⁸ Se všemi věřícími má účast na důstojnosti Božích dětí a současně v síle plnosti svátosti kněžství je před věřícími učitelem, posvěcovatelem a pastýřem, pověřeným jednat ve jménu a v osobě Kristově. Jde o dva vztahy, k sobě zaměřené a čerpající z Kristova bohatství. Biskup je synem církve a stává se pro Boží lid otcem. Znovu vidíme úzký vztah mezi všeobecným a služebným kněžstvím, jde o dva způsoby účasti na jediném Kristově kněžství. Úřad přijatý při svěcení staví biskupa „před“ Boží lid, projevuje se v „bytí pro ně“ a zároveň ho nevykořeňuje z jeho „bytí s nimi“.

Biskup je učitelem a hlasatelem slova. Kristus svěřil apoštolům úkol hlásat evangelium všemu stvoření a tento úkol bude trvat až do konce časů. Živý střed evangelia a zdroj všech pravd víry je samotný Kristus. Hlásá-li biskup evangelium a pravdy víry, vede lid k setkání s Kristem. Posláním učít je vlastní biskupům a spočívá v tom, že střeží neporušenost víry a hlásají ji.³⁹ Biskup Boží slovo hlásá a jeho život musí být službě Božímu slovu podřízen. Ačkoli je biskup učitelem, ve škole živého Boha jsou biskupové i věřící spolužáci. Biskup je katecheta v pravém smyslu slova, neboť řízení katecheze v diecézi je jeho stálým, aktuálním úkolem. Stejnou snahu pak musí vzbuzovat ve svých spolupracovnících, kněžích, jáhnech i učitelích náboženství či teologie a starat se i o jejich počáteční a trvalou formaci. Biskup dbá, aby evangelium bylo hlásáno ve své celistvosti a mohlo formovat Boží lid a využívá k tomu i spolupráci teologů. Služba biskupa jako hlasatele Božího slova musí vykazovat osobní spjitost, totiž svědectví života, jinak by nemohl být autentickým hlasatelem.

Jestliže nejsou k dispozici školy, které vychovávají v křesťanském duchu, postará se diecézní biskup o jejich založení.⁴⁰ Diecéznímu biskupovi přísluší právo jmenovat a odvolávat učitele náboženství a rovněž má právo vizitace na katolických školách. Též mu

³⁸ JAN PAVEL II. *Apoštolská exhortace Pastores gregis* ze 16. října 2003, kap. 1: Tajemství a služba biskupa. Čl. 9.

³⁹ Srov. LG 25; DV 10; CIC, kán. 747 §1.

⁴⁰ CIC, kán. 802, §1.

podléhá výuka náboženství na všech školách a ve všech hromadných sdělovacích prostředcích.⁴¹

Biskupská služba zahrnuje úkol posvěcovat, a to především skrze liturgii. Ta je, zvláště eucharistie, zdrojem a vrcholem života církve (srov. SC 10). V liturgii biskup hlásá a káže Boží slovo, vede modlitbu za svůj lid a se svým lidem a předsedá slavení svátostí. Je odpovědný za slavení eucharistie, kterou obětuje nebo dává obětovat, v celé své diecézi. Musí se postarat, aby věřící měli přístup ke stolu Páně alespoň v neděli, nebo zajistit pro společenství bohoslužbu slova. Když biskup posvěcuje, zároveň učí a čerpá milost pro službu vedení. Mezi všemi obřady mají zvláštní význam ty, na nichž je patrna plnost kněžství biskupské služby, jako je udílení svátosti biřmování, kněžského svěcení či slavení liturgie Missa chrismatis, svěcení oltářů a kostelů, zasvěcování panen. Biskup dbá, aby přísluhovatelé u oltáře nabyli potřebných liturgických znalostí. Středem služby posvěcování je slavení Velikonočního tajemství Kristova, čili neděle, kdy je biskup povinen obětovat mši za svůj lid (CIC, kán. 388, §1). Má šířit přesvědčení o centrálním duchovním, katechetickém a pastoračním postavení liturgie.

Biskup je rovněž odpovědný za uvedení do křesťanského života. Musí mít v diecézi struktury i nezbytné pastorační pracovníky, kteří zajišťují liturgické, katechetické a pastorační disciplíny uvedení do křesťanského života. S tím souvisí i kurzy katechumenátu či „druhého katechumenátu“ pro ty, kteří se životu víry vzdálili.

Biskup bdí nad disciplínou pokání. Náleží mu úkol kerygmatické výzvy k obrácení a pokání a zvěst o Božím milosrdenství v Kristu. Biskup je příkladným vysluhovatelem svátosti pokání, povzbuzuje věřící i kněze a dbá, aby se rozhřešení udělovalo v souladu s právními normami.

Biskup rovněž rozlišuje a podporuje projevy lidové zbožnosti a její formy v případě nutnosti usměrňuje a očišťuje, nejsou-li v souladu s pravdami víry a zásadami křesťanské zbožnosti.

Biskup též dbá na program uvedený v pátém článku *Lumen gentium*, totiž o všeobecné povolání ke svatosti a v oprávněných případech dává podnět k procesu svatořečení.

Biskup je pastýřem svěřeného Božího lidu. Jeho vzorem je Kristus, který na sebe radikálním způsobem bere podobu služebníka (srov. Flp 2,7). Autoritu posvátné moci přitom používá pouze pro upevnování Božího lidu v pravdě a ve svatosti. Na základě vlastní řádné a bezprostřední jurisdikční moci mají biskupové právo vydávat pro svůj lid

⁴¹ Srov. CIC kán. 804-806.

příslušná nařízení, normy a směrnice. Biskup řídí lid radou, přesvědčováním a příkladem (srov. LG 27). Spolupracuje s poradními orgány, jako je diecézní synoda, kněžská rada, biskupská rada a pastorační rada a předsedá diecéznímu soudu. Na základě všeobecného kněžství jsou všichni věřící povinni s biskupem spolupracovat na budování církve, každý podle svého stavu a úkolů.⁴² Biskup moudře koordinuje různá charismata a služby ve společenstvích a jeho úkolem je také rozlišovat, zda jde skutečně o charismata Ducha svatého.

Ekonomickou administrativu diecéze svěří kompetentním osobám a stará se o rozdělování ekonomických zdrojů potřebným společenstvím.

Základní jednotkou církve zůstává farnost a biskup je na prvním místě odpovědný za toto společenství.⁴³ Ve farnostech má konat jedenkrát ročně vizitaci, kdy se má přednostně setkat s farářem a farníky a zkoumání otázek administrativního charakteru ponechá ostatním delegátům vizitace. Přednostně kontaktuje staré, chudé a nemocné farníky.

Mezi prvními povinnostmi diecézního biskupa je péče o kněžstvo. Uděluje jim pastorační posláním (inkardinaci) a stará se i o ty kněze, kteří pro pokročilý věk nemohou zůstat v činné službě, a pečuje také o ty, kteří uvedli v pochybnost své povolání a nedostáli svým závazkům. Biskup se stará rovněž o kandidáty kněžství, a i když neexistuje diecézní seminář, má je znát osobně a sledovat jejich formaci.

Jako vysluhovatelé posvátných svěcení mají biskupové také přímou odpovědnost za trvalé jáhny⁴⁴. Ti hlásají evangelium a vzdělávají křesťanská společenství. Biskup má tato povolání rozlišit a postarat se o jejich formaci a všechny kandidáty má znát osobně. Jsou-li trvalí jáhni ženatí, vybízí je k příkladnému rodinnému životu.

Biskupové pečují také o osoby zasvěceného života, aby žily v plném společenství a posláním místní církve.

Boží lid potřebuje vedení a pomoc svého biskupa, aby rozvíjel svůj apoštolát dle vlastních vloh a možností. Proto se biskup stará, aby byly k dispozici specifické kurzy a formace různých služeb, jako je animace liturgie, katecheze a výuka katolického náboženství. Biskup též pečuje o rodiny, které jsou komunitou prvotní důležitosti, podporuje a chrání hodnoty manželství, uvnitř křesťanského společenství povzbuzuje

⁴² Srov. LG 32; CIC kán. 204 §1; 208.

⁴³ Srov. JAN PAVEL II. *Apoštolská exhortace Pastores gregis* ze 16. října 2003, kap. 1: Tajemství a služba biskupa. Čl. 45.

⁴⁴ Srov. Tamtéž. Čl. 49.

k přípravě snoubenců, doprovázení mladých manželů a skupin rodin, které jsou schopny pomáhat jiným rodinám v těžkostech. Blízkost biskupa je pro rodiny posilou.

Biskup zvláště pečuje o evangelizaci a duchovní doprovázení mládeže, vhodně jim poskytuje angažovanost v církvi a všestrannou křesťanskou formaci. S tímto úkolem souvisí úkol další, totiž pastorece povolání. Jde o to, aby se biskup obracel na rodiny, farní společenství i výchovné instituty, aby pomáhaly mladým objevit své povolání ve shodě s Božím plánem.

Vidíme, že množství povinností je značné a je proto nemyslitelné, aby všechny uvedené úkoly konal biskup sám. Je proto nutné, aby tam, kde to lze, byly biskupem svěřeny kněžím, jáhnům a dalším k tomu kompetentním osobám.

2.2.2 Ustanovení jáhnů ke službě biskupovi

Máme-li před očima již zmiňovaný pyramidální model participace, pak by na službě biskupa měl mít jáhen svým specifickým způsobem podíl, samozřejmě kromě té oblasti, která je vyhrazena pouze plnosti kněžství, episkopátu. Jáhen jako ten, kdo jedná *in persona Christi Servi* by měl mít podíl na třech úkolech biskupské služby, totiž na službě učitelské, posvěcovatelské a pastýřské.

Druhý vatikánský koncil shrnuje jáhenskou službu do trojice jako službu liturgickou, kazatelskou a charitativní (srov. LG 29). Tímto způsobem se vyjadřuje jáhenská účast na jediném a trojím Kristově úkolu služby. Jáhen je učitelem, když hlásá a osvětluje Boží slovo. Je posvětitel, když uděluje svátost křtu, svátost eucharistie a svátostiny, účastní se v roli „služebníka Krve ve slavení mše svaté, uchovává a rozděljuje eucharistii. Jáhen je vůdcem, když animuje společenství nebo sféry církevního života.⁴⁵

Jáhen tedy slouží službou kazatelskou, když hlásá evangelium a káže Boží slovo. Ve výkonu služby spolupracuje se svým biskupem a s kněžími (srov. LG 29; CIC kán. 757).

Papež Jan Pavel II. při svém proslovu ke kněžím, jáhnům, řeholníkům a seminaristům ze dne 11. září 1984 uvádí: „...při kázání mají jáhni podíl na službě kněží.“⁴⁶ To nám ovšem, bohužel, opět implikuje známý žebříkovitý model podřízenosti presbyterátu. V našem případě pyramidálního modelu by bylo jen přirozené vyjádření, že jáhnové mají

⁴⁵ Srov. KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU A KONGREGACE PRO KLÉRUS, *Směrnice pro život a službu trvalých jáhnů* ze dne 22. února 1998, čl. 22; srov. LG 29, CIC kán. 1008.

⁴⁶ Tamtéž, čl. 23.

podíl na kazatelské službě svého biskupa. K této službě, jako jsme si mohli všimnout při výčtu povinností diecézního biskupa, náleží rovněž homilie, katecheze věřících a evangelizace a příprava ke svátostem. Se službou Božímu slovu také pochopitelně souvisí vyučování náboženství a morálky ve školách. Pokud se jáhen věnuje publikační činnosti ve věcech víry a mravů, je nutné dovolení místního ordináře.⁴⁷ Ve věci publikační činnosti je tedy jáhen podřízen pouze svému biskupovi, stejně jako ve věcech výuky ve školách, neboť je to právě jeho biskup, který mu k tomu uděluje kanonickou misi.

Jáhnova liturgická služba se odlišuje od ostatní liturgické služby. Biskupovi a knězi (nakolik zastupuje biskupa) poskytuje jáhen v liturgii svátostnou pomoc.⁴⁸ V liturgii slavené s diecézním biskupem stojí jáhen po jeho boku a přísluhuje mu, což by mělo a mohlo být znamením participace na biskupově službě, ale ne vždy je to tak vnímáno.

Nemohu dost dobře souhlasit s návrhem Jiřího Kani, který říká, že jáhnova účast v liturgii není nezbytně nutná.⁴⁹ Je-li totiž liturgie zdroj milosti a posvěcení, pak je nezbytné, aby právě zde jáhen čerpal sílu ke službě.⁵⁰

Jáhen je s biskupem a knězem řádným vysluhovatelem křtu.⁵¹ Podíl na biskupově odpovědnosti za eucharistii má jáhen jako řádný udělovatel svatého přijímání.⁵² Je služebníkem eucharistie, rozděljuje ji při mši i mimo ni a podle práva koná výstav se svátostným požehnáním. Podle práva též předsedá případnému slavení nedělní bohoslužby slova za nepřítomnosti kněze.

Jáhnům může být svěřena péče o pastorační rodin, za kterou je jako první odpovědný biskup. Tuto odpovědnost může jáhen vykonávat na diecézní úrovni nebo pod autoritou faráře na místní úrovni.⁵³ Tato pomoc zahrnuje jak přípravu snoubenců, tak pomoc manželům po svatbě. Zde, jak se logicky nabízí, by bylo mnohem vhodnější, aby trvalý jáhen byl ženatý. Je rovněž možné, aby jáhen předsedal slavení svátosti manželství mimo mši a uděloval jménem církve svatební požehnání.⁵⁴

⁴⁷ Srov. CIC, kán. 823 §1.

⁴⁸ Srov. *Směrnice pro život a službu trvalých jáhnů*, čl. 28.

⁴⁹ Srov. Jiří KAŇA, *Stručný nástin teologie diakonátu*, in: *O služebném kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s.120-121.

⁵⁰ Srov. Olivier WINDELS, *Služba trvalých jáhnů, sborník II Zkušenosti a reflexe*. S.1: „Liturgie zviditelňuje církev, zjevuje ji v čase a prostoru“... „je zrcadlem života církve.“

⁵¹ Srov. CIC, kán. 861, §1.

⁵² Srov. CIC, kán. 910, §1.

⁵³ Srov. *Směrnice pro život a službu trvalých jáhnů*, čl. 33.

⁵⁴ Srov. LG 29; CIC, kán. 1108, §1-2.

Jáhnům může být svěřena pastorační péče o nemocné, jejich doprovázení i udělování viatika, ovšem, pouze za předpokladu, že není spojeno s udělením svátosti smíření.

Jáhnové, stejně jako jejich biskup, mají povinnost slavit každodenně Liturgii hodin, její rozsah zde ale stanoví biskupská konference.⁵⁵

Jáhen je také vysluhovatelem svátostin a uděluje žehnání, které dovolují církevní předpisy,⁵⁶ vede pohřební obřady beze mše a obřad uložení do hrobu.

V oblasti charitativní služby, která je zde paralelou úlohy vedení, se jáhen ve společenství s biskupem a kněžími podílí na stejných pastoračních funkcích.⁵⁷ Vykonává je však svým specifickým způsobem, totiž *in persona Christi Servi*.

Charitativní činnost v diecézi nebo ve farnosti, která patří mezi první povinnosti biskupa i kněží, je přenesena podle tradice⁵⁸ na služebníky církevního stavu - na jáhny (srov. ChD 13). Stejně je tomu v oblasti křesťanské výchovy, animace různých skupin věřících, pomoc v duchovních i hmotných potřebách lidí. Jáhen slouží všem bez rozdílu, zvláště pak trpícím i emarginovaným. Do charitativní činnosti jáhnů je také řazena služba ve správě majetku a povinnosti i díla sociální služby. Mohou být přijati do úřadu diecézního ekonoma, nebo se účastnit diecézní rady pro ekonomické záležitosti.⁵⁹

Zdá se mi vhodné zmínit se i o tom, že většina trvalých jáhnů má svou civilní profesi a v rámci svého oboru mohou být biskupovi cennými poradci.

Z toho, co jsem uvedl, je patrné, že jáhen ve třech úkolech své služby – učitelské, posvětitelské a pastýřské – slouží v dimenzích jemu vlastních, nicméně ve stejných oblastech, v nichž má sloužit i biskup. Z množství biskupských úkolů také evidentně vyplývá, že biskup naléhavě potřebuje spolupracovníky, a to především jáhny - služebníky vybavené svátostnou milostí sborové svátosti.

2.2.3 Služba biskupa, jáhnů a církve

Reprezentační podíl na Kristově služebném kněžství neznámá „zástupnost“, ale *re-presentatio*, tedy „znovu-zpřítomnění“, tedy „konání v osobě Krista“ (srov. LG 28a.10b; PO 2c.6a.12a), čili jde o dávání k dispozici vlastní bytí a jednání, aby mohl

⁵⁵ Srov. CIC, kán. 276, §2, č. 3.

⁵⁶ Srov. CIC, kán. 1169, §3.

⁵⁷ Srov. CIC, kán. 129, §1.

⁵⁸ Srov. HYPOLIT, *Traditio apostolica*, 8,24.

⁵⁹ Srov. *Směrnice pro život a službu trvalých jáhnů*, čl. 38.

Kristus být přítomen a působit v tomto účinném znamení konkrétní osoby. Tato reprezentace má svůj základ ve sborovosti (srov. Mt 18,20). Ježíšův pozemský život je ustavičným společenstvím. Jednak společenstvím s Otcem v Duchu svatém a pak společenstvím s apoštoly a učedníky, ale i společenstvím se zástupy, trpícími a nemocnými, hříšníky a celníky. Jedině člověk společenství, otevřený lidem, sboru s nimi, může zpřítomňovat Krista. Biskup musí být především mužem společenství. Biskup je živým vzorem služby pro ostatní.

Jáhnové, jak jsem už víckrát uvedl, participují na službě svého biskupa, přičemž musejí mít před očima biskupa-sloužebníka. Tento aspekt jeho úřadu by měli rozvíjet a prohlubovat s tvořivou věrností. Přičemž věrností bych zde mínil především věrnost Kristu, svému biskupovi i učení magisteria a tvořivostí pak konkrétní potřeby lokality, kam je jáhen svým biskupem inkardinován.

Mezi jáhnem a jeho biskupem je reciproční vztah: aby biskup byl nejen Hlavou, ale i Služebníkem, potřebuje sbor jáhnů, kteří by mu připomínali svou činností jeho vlastní služebnost, a naopak, jáhnové musejí mít na zřeteli biskupovu služebnost, na níž oni sami participují.⁶⁰

Nejen nositelé služebného kněžství, ale celá církev má služebný charakter. Ke službě jsou povoláni všichni, kdo chtějí následovat Krista (srov. Mk 10,35-45; Jan 13,1-17.34n). Jde o organickou součást církve, vlastnost jejího těla, nedílnou součást její existence. Přitom nejde jen o službu charitativní, ale i kulturní a společensko-politickou, neboť vnášet křesťanského ducha do všech složek života náleží k povinnostem Božího lidu. Církev slouží jednotě všech jako nástroj jednoty celého lidstva (srov. LG 1).

2.3 Budoucí model sborové svátosti a současná trinitologie a ekleziologie

Protože Kristus neustanovil konkrétní podobu sborové svátosti explicitně, nutně podléhala v historickém vývoji proměnám, což je zcela legitimní. Navíc pyramidální model vztahu mezi biskupem, presbytery a jáhny již v tomto vývoji existoval. Pokud by byl znovu uveden do praxe, domnívám se, že vztahy by byly mnohem přehlednější, průzračnější a plnější.

⁶⁰ Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Agere in persona Christi Servi, Teologický základ identity trvalých jáhnů*. Nepublikované schéma přednášky.

Jáhenství a presbyterát by byly dvěma rovnocennými a svébytnými formami participace na služebném kněžství biskupa. Ve shodě s tím, co říká *Lumen gentium* (v čl. 29), by se jednalo o účast jáhnů na službě biskupa, zatímco presbyteri by se podíleli na jeho kněžství.⁶¹ Jáhnové i kněží jsou spolupracovníky biskupa a jsou na něm závislí. Pyramidální model by zdůraznil komplementárnost a nikoli podřízenost jáhnů vůči presbyterům. Tak by se podpořilo i vědomí sborové služebnosti všech nositelů této svátosti.

Jáhenství by bylo výhradně trvalou formou participace na biskupově službě. Přechnodné jáhenství kandidátů kněžství by mohlo vymizet. Trvalí jáhnové by si byli jasněji vědomi odlišnosti svého poslání od poslání presbyterů. To by ještě více prohloubilo povědomí o službě církve i o službě v církvi. Tuto služebnost totiž jáhnové reprezentují.

Biskup by nacházel v činnosti jáhnů a presbyterů obraz svého poslání: jedni by mu připomínali jeho služebnost, druzí jeho kněžství. Jejich kolegialita, kterou biskup v diecézi utváří, by ho povzbuzovala, aby i on sám žil plně svou sborovost v universální církvi (srov. LG 22n; ChD 4-7).

Vzhledem k věřícím laikům by pyramidální model více akcentoval charakter sborové služebnosti celé církve. Na participaci dvou sborů na služebném kněžství biskupa by pak mohly volně navazovat laické služby akolytátu a lektorátu jako konkrétní vyjádření všeobecného kněžství věřících.⁶²

V rámci pyramidálního modelu vztahů tří sborů je do budoucna možná další specifikace rolí biskupů, presbyterů a jáhnů, ale ne ve smyslu přílišné specializace. Základem je návrat ke kolegialitě služby v církvi a to jak posílením vztahů mezi třemi sbory sborové svátosti, tak i posílením jejich vztahu k neordinovaným službám v církvi.

Současná praxe je však dosti odlišná, a proto je do budoucna rozhodující, aby byla sborová svátost směřována správně. Výrazně záleží jak na jejím prožívání členy jednotlivých sborů, tak na příslušných rozhodnutích magisteria.

Současná „ekleziologie společenství“ přímo implikuje služebnost a sborovost této svátosti. Církev není pro sebe, je služebnicí všech lidí. Proto by mělo prožívání a uspořádání svátosti sboru odrážet právě skutečnost služby, která umožňuje společenství.⁶³

⁶¹ Srov. Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Sborový charakter služebného kněžství*, in: *O služebném kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 150n.

⁶² Tamtéž, s. 151.

⁶³ Tamtéž, s. 154-155.

Je-li řeč o společenství, pak nelze nemyslet na společenství lidí s Bohem, které se uskutečnilo v Kristu, i na společenství mezi lidmi navzájem. Sborová svátost totiž není nic jiného než dar Ducha svatého pro společenství.

Výslovně se nabízí analogie s Nejsvětější Trojicí, máme-li trojí sbor a trojúhelníkový model vztahů. Nejde přitom o prosté paralely biskup-Otec, presbyter-Syn a jáhen–Duch. Jde spíše o uplatnění spásného modelu Trojice, kdy dvojímu poslání Syna a Ducha odpovídá dvojí „poslání“ presbyterů a jáhnů biskupem. Výrazně se zde uplatňuje také perichoretický princip, kdy je identita jednoho sboru zásadně určována vztahem k oběma dalším sborům.⁶⁴ Lze říci, že sborová svátost je dar Společenství Nejsvětější Trojice společenství Božího lidu.

⁶⁴ Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Sborový charakter služebního kněžství*, in: *O služebním kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 156.

3 SPIRITUALITA TRVALÉHO JÁHENSTVÍ A CÍRKEVNÍ PRAXE

Chceme-li mluvit o spiritualitě trvalého jáhenství, čili o konkrétním duchovním životě konkrétního služebníka, který následuje Krista- Služebníka, musíme si uvědomit, že právě tato Kristova služebnost bude v centru jeho života, konání i bytí. Kristus přišel zjevit Otcovu lásku, jež se sklání k ubohým, potřebným, trpícím, vězněným i těm, kdož jsou spoutáni hříchem, a tato láska se promítá do jeho služby všem lidem. Toto jeho poslání zjevovat nekonečné Boží milosrdenství má trvat v církvi až do paruzie a ikonou Krista-Služebníka má být právě jáhen.

Jáhnovu spiritualitu pak budou dotvářet i ostatní aspekty jeho života. K jejímu projevu bude nesporně přispívat skutečnost, zda je jáhen ženatý, svobodný, či ovdovělý, zda má ke svému jáhenství ještě civilní povolání, nebo jestli se věnuje cele pouze službě v církvi. Roli bude hrát jeho věk, charismata, psychosomatické vybavení a především míra trvalého „zůstávání v Kristu“, nebo chceme-li „chození s Bohem“ v každém přítomném okamžiku a stejně tak život modlitby a stálé studium Písma.

Dokud ovšem bude existovat dvojí jáhenství, trvalé a přechodné, bude jáhen nalézat svou identitu jen těžko a zároveň s tím bude jeho spiritualita nejasná.

3.1 Spiritualita trvalého jáhenství

Jako každá křesťanská spiritualita, nalézá i spiritualita služebného kněžství svůj ústřední pramen v Kristu, v jeho vydanosti, poslání, v jeho služebnosti a v jeho jediném kněžství. Ježíš je ten, kdo přišel sloužit a dát život za mnohé. On je Služebníkem Otcovým, koná jeho vůli dobrovolně a z lásky až ke krajnímu sebedarování na kříži. V tom má služebné kněžství následovat svého Pána. Pochopitelně, ne vždy musí jít o svědectví mučednické smrti. Jde o vydanost, která se vyznačuje oním „bytím pro druhé“ a to bytím bez podmínky, tak jako Kristus miloval všechny bezpodmínečně a za ně se vydal. Existence pro druhé a služba druhým jsou ve svátosti sboru neoddělitelné.

Biskup přijetím svátosti sboru dostává dar plnosti kněžství i plnosti služby. Na této jeho plnosti zcela specifickým způsobem participuje jáhen-služebník a presbyter-kněz.

Tak, jako je pro jáhna nezbytné bytí pro druhé, tak je nezbytné jeho bytí ve sboru jáhnů. Společně nacházejí ve svém sboru posilu ke službě a nadto i ve společenství se

svým biskupem, který je hlavou jejich sboru a bez něhož by sbor jáhnů nemohl existovat. Sbor jáhnů a biskup nacházejí v sobě vzájemnou posilu své „služebnosti“.

Vlastním charismatem jáhna, tj. jeho specifickou svátostnou milostí je to, že má být animátorem služby.⁶⁵ Znamená to, že svou opravdovou vydaností pro druhé bude i v nich vzbuzovat touhu po službě druhým. S tím souvisí i laická služba lektorátu, která má blíže k jáhenství, neboť jáhen je i hlasatelem Božího slova. Vyprošuje-li si jáhen Ducha služby a v tomto Duchu také koná, pak též Duch bude vzbuzovat v řadách věřících nové neordinované služebníky, lektory i akolyty.

3.1.1 Obecný pojem spirituality

Chceme-li vyjádřit velmi zjednodušeně, co obnáší pojem spiritualita, můžeme říci, že jde o konkrétní duchovní život konkrétního člověka, jejímž konečným cílem je spodobení s Kristem.

Spiritualita zahrnuje nejen Boží působení v nás, ale i naši vlastní aktivitu, ale jen takovou, která má charakter odpovědi na Boží iniciativu a která je navíc usměřňována milostí. Duchovní život je bezesporu „náš“, tj. není za něj odpovědný pouze Bůh, ale na druhé straně je „ne v první řadě náš“, nýbrž Boží, Ducha svatého.⁶⁶

Chceme-li použít důkladnější definici spirituality, lze pak říci, že spiritualita je životní syntéza celého Kristova tajemství vytvořená pod vlivem Ducha svatého tak, že uspořádává jeho jednotlivé prvky kolem konkrétního stavebního principu, který pak charakterizuje jeho celkový projev.⁶⁷

Co rozumíme životní syntézou Kristova tajemství? Máme na mysli konkrétní, praktický způsob života, který je harmonicky uspořádán. Nejde o nahodile nashromážděné prvky, ale o takové propojení životních skutečností a hodnot, které umožňuje jejich vyrovnané fungování uvnitř i navenek. Tato životní syntéza se týká celého obsahu Kristova tajemství, jak nám je zprostředkovává Zjevení. Proto každá konkrétní spiritualita musí obsahovat pouze to, co je ve shodě s křesťanskou naukou, a také všechno to, co k ní podstatně náleží. Opomíjí-li se některý z aspektů křesťanství, jde o „praktickou herezi“, *heteropraxi*.

⁶⁵ Srov. *Slovník spirituality*, edd. Stefano di Fiore a Tullo Goffi, heslo: *Jáhen*. KV: KN, 1999, s. 358.

⁶⁶ Srov. Pavel Vojtěch KOHUT OCD, Heslo *Spiritualita*. in: *Slovník spirituality*, edd. Stefano de Fiore a Tullo Gofi, KV: KN, 1999, s. 905.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 906.

Spirituality nemohou být viděny jako výsledek osobních nebo skupinových preferencí, ale jako cílené působení Ducha svatého, který spolupůsobí s danostmi jednotlivých osob určité mentality, stavu, místa a doby.

Centrem je vždy konkrétní charisma, zvláštní dar Ducha svatého jako aktuální odpověď na potřeby církevního společenství.

Co pak rozumíme uspořádáním kolem konkrétního stavebního principu? V církvi existuje množství spiritualit. Je to legitimní, ale i nevyhnutelné k prospěchu celé církve. Člověk totiž není schopen prožívat celé bohatství Kristova tajemství najednou, takže je potřeba vybrat určitý aspekt Mistrova tajemství (v případě diakonátu je to tajemství Kristus-Služebník) a kolem něj pak jako kolem centrálního bodu uspořádat ostatní prvky tak, aby se postupně vytvořil obraz celého Krista, viděného z určité perspektivy, která je dána volbou stavebního principu (v případě diakonátu, tedy z pohledu kristovské služby).

Musíme mít na paměti, že neexistuje obecná křesťanská spiritualita jako taková. Naopak: projevuje se v té míře a způsobem, jakým se projevují spirituality jednotlivých skupin věřících, které ji utvářejí.⁶⁸ Projevy jednotlivých spiritualit musejí být usměřňovány, aby byly smysluplné a užitečné pro celou církev. Služba rozlišování a koordinace přitom přísluší hierarchii.

Nositelé spiritualit existují pouze jako „bytí s ostatními a pro ostatní.“ Jsou povinni udržovat a rozvíjet ducha vlastního společenství tak, aby nezaostával, nestal se ghettem ani lídrem, ale rozvíjel se podle působení Ducha svatého. Zde je opět na místě aplikovat tvořivou věrnost.⁶⁹ Aplikujeme-li toto na tři sbory služebného kněžství, pak budou mít každý nepochybně poněkud odlišnou spiritualitu, nicméně jejich svorníkem zůstává Kristus-Služebník a Kněz. Centrálním principem diakonátu pak bude Kristus-Služebník.

Ke klasickým dělením spiritualit patří dělení na životní stavy: laik, klerik a řeholník. Hranice mezi životními stavy je ovšem neostrá, a proto striktní vymezení není možné. Kupříkladu klerik může být současně řeholníkem, a spiritualita ženatého trvalého jáhna bude mít blíže ke spiritualitě laického pastoračního asistenta než k ostatním klerikům, zatímco svobodný jáhen se slibem celibátu může mít blíže k řeholníkovi.

⁶⁸ Pavel Vojtěch KOHUT OCD, Heslo *Spiritualita*, in: *Slovník spirituality*, edd. Stefano de Fiores a Tullo Gofi, KV: KN, 1999, s. 907.

⁶⁹ Tamtéž, s. 908.

3.1.2 Spiritualita služebného kněžství

Chceme-li vymezit spiritualitu služebného kněžství, jsme postaveni před značný problém. Jejím základem je *munus*, služba, a to učitelská, kněžská a pastýřská. U presbyterů je typickým projevem služba kněžská, čili posvětitelská. Ta ovšem sama bez druhých dvou služeb neobstojí, musí jít vždy o součinnost těchto služeb.

S otázkou služby se pojí problematika trojího stupně svěcení. Jiným způsobem musí být utvářena spiritualita biskupa, který je nositelem plnosti kněžství (srov. LG 26) a jiným způsobem u kněží a jáhnů. K vytváření autentické jáhenské spirituality určitě nepřispívá tradiční pojmání jáhenství jako nutného předstupně kněžství. Naopak, pokud tato sborová svátost nebude pochopena ve světle participačního modelu, bude jáhenská spiritualita nejasná. Musíme mít na zřeteli neustále to, že jáhenství je jiným, od presbyterátu odlišným způsobem participace na službě biskupa.⁷⁰

Druhým konstitutivním prvkem spirituality kléru je *společenství*. To je jinak prožíváno a utvářeno biskupy, kteří se při svém svěcení stávají členy biskupského sboru, kněžími-faráři, kteří nestojí v čele nějaké menší místní církve - farnosti, ale jsou zde zástupci biskupa. (V praxi ovšem velmi často dochází k mylnému chápání a farář pak vystupuje v roli „malého biskupa“). Protože presbyteri jsou biskupovými zástupci, je také jejich sbor bez biskupa nemyslitelný. Totéž platí u jáhnů, jejich sbor by neexistoval bez biskupa. Jáhni tvoří sbor pouze ve společenství s diecézním biskupem.

Žádný z těchto tří sborů není *společenstvím života* na způsob řeholníků. Jde o *duchovní společenství služby*. Odtud plyne pobídka ke společným setkáním, která mají být výrazem povahy svěcení, jímž je zařazení do sboru (*ordinatio*).

Třetím prvkem spirituality svátosti sboru je *osobní vztah k Bohu*. Pro biskupy, kněze a jáhny je osobní modlitba nenahraditelná, má rozvíjet právě osobní vztah k Bohu v živém a stálém dialogu. Vztah k Bohu se tak musí pěstovat a prohlubovat, jinak hrozí dvě extrémní situace. Buď dojde k pohlcení vlastního života a zbožnosti vykonáváním úřadu, nebo ke schizofrennímu oddělování osobní zbožnosti a služby.

Nemusím snad připomínat, že je nezbytné napojení na eucharistii, jako na zdroj a pramen života církve i každé služby. K posile sborovosti, a to i v případě, že se jí nositel

⁷⁰ Pavel Vojtěch KOHUT OCD, Heslo *Spiritualita*, in: *Slovník spirituality*, edd. Stefano de Fiores a Tullo Gofí, KV: KN, 1999, s. 910.

sborové svátosti nemodlí právě ve společenství, by rozhodně měla přispívat modlitba liturgie hodin.

3.1.3 Ježíš Kristus-Služebník

Boží služba lásky se zjevuje v celém životě Ježíše z Nazareta. Boží Syn se stal jedním z lidí a vzal na sebe otrockou přirozenost služebníka (srov. Flp 2,6-8) proto, aby člověka z otroctví vyvedl. Všechna znamení, která Ježíš koná, jsou ve službě Otcova království. Boží Syn je poslaný Otcem v Duchu svatém a „nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za všechny“ (srov. Mk 10,45). Svou službou Syn napodobuje milosrdného Otce, který se sklání k člověku v jeho ubohosti a říká: „Syn nemůže sám ze sebe konat nic, nýbrž jen to, co vidí, že koná Otec, co totiž koná on, koná stejně i Syn“ (Jan 5,19). Ježíšova vůle je jednotejná s vůlí Otcovou (srov. Jan 6,38). Před Poslední večeří zjevuje Kristus apoštolům Otce (srov. Jan 10,30). V úplné vydanosti slouží Ježíš Otcově plánu spásy, a tato vydanost se extrémně zjevuje v hodině kříže, přičemž Ježíš přijímá kříž dobrovolně a z lásky k Otcovu plánu spásy. Ježíšův život je natolik prodchnut službou, že se dokonce identifikuje s těmi nejmenšími a nejubožejšími, kterým mají učedníci sloužit (srov. Mt 25,40). Kristus vybízí učedníky, aby ho napodobovali (srov. Mt 10,24; Jan 13,16), aby nehledali prvenství a čestná místa, ale byli služebníky všech (srov. Mk 10,43n.; 9,35). Mistr z Nazareta vychovává své učedníky a apoštoly výhradně ke službě, a to ve službě ve sboru. Podmínkou náležitosti mezi Kristovy učedníky je bytí ve společenství. Službu konají společně, jako sbor Dvanácti. I své učedníky posílá před sebou po dvou (srov. Lk 10,1n; Mk 6,7). Ježíš nemohl lépe vyjádřit podstatu služby a bytí ve společenství, než když řekl: „Kde jsou dva anebo tři ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich“ (Mt 18,20). Všechny Kristovy skutky, znamení a podobenství jsou ve službě Boží pedagogiky lásky. Dokonalé vyjádření služby i po její praktické stránce bychom našli v podobenství o milosrdném Samaritánovi (srov. Lk 10,30nn.). Ne náhodou následuje toto podobenství těsně po návratu dvaasedmdesáti (respektive sedmdesáti) učedníků (srov. Lk 10,17) a po velkém přikázání lásky (srov. Lk 10,27-28). Samaritán se totiž postaral o svého nepřítele, o jeho ošetření, transport, následnou péči i finanční zabezpečení. Toto spolu s přikázáním lásky je srdcem diakonie.

Můžeme říci, že Ježíš je Služebník celým svým bytím, ale není služebníkem podle našich představ, nýbrž on sám je vzorem každé služby,⁷¹ on je Službou. Je počátkem i zdrojem každé křesťanské služby.

3.1.4 Participace jáhnů na biskupské službě

Jak jáhnové a presbyteři, tak především biskupové reprezentují (zpřítomňují) Krista ve prospěch ostatních věřících. Plnost reprezentačního kněžství mají biskupové, společně i jednotlivě spojení svátostným poutem sborové svátosti (srov. LG 20n.26; ChD 15.28). Biskup koná v plnosti *in persona Christi Capitis* své kněžství a *in persona Christi Servi* svou službu. Presbyteři jsou pomocníci biskupů v kněžství (srov. LG 28b), zastupují biskupa v místě svého působení. Jáhenská participace je participací na služebnosti biskupa, jsou to pomocníci biskupů ve službě (srov. LG 29). Tato reprezentace je možná na základě sborovosti (srov. Mt 18,20). Ježíš je tak zpřítomněn a působí v účinném znamení konkrétní osoby. Má-li jáhen podíl na biskupově službě, pak zpřítomňuje svou službou Krista v jáhenské službě Služebníka a koná *in persona Christi Servi*.⁷² Vlastní aspekt služby je rozlišovací složkou jáhenství. Jde o ústřední stavební princip, který určuje jáhnovu spiritualitu: Kristus Pán je nejvyšší Služebník všech.

3.1.5 Sborovost jáhenské re-representace Krista Služebníka

Tak, jako je biskup přijetím biskupského svěcení zároveň zařazen do sboru biskupů a koná pouze ve spojení s ním a s jeho hlavou papežem, tak je i jáhen přijetím sborové svátosti zařazen do sboru jáhnů a koná ve spojení s ním a se svým biskupem. Bez přináležení ke sboru není sborové svátosti, být členem sboru je její podmínkou. Tato náležitost ke sboru také nutně vytváří jáhnovu spiritualitu. Je to nesmírně důležité, zvláště dnes, kdy se v profánní oblasti rozmáhá role „solistů“ a nepravdivý a falešný postoj nikoho nepotřebovat. Církev je společenstvím a bez společenství nemůže existovat, je to podstata jejího bytí. Zrovna tak je podstatou sborové svátosti bytí ve sboru. Toto bytí posiluje jáhnovu služebnost a zároveň existence sboru jáhnů posiluje a upevňuje

⁷¹ Ctirad Václav POSPÍŠIL, *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Praha: Krystal, 2002, s. 80.

⁷² Srov. MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Jáhenství - vývoj a perspektivy*, dokument z 30. září 2002, s. 80n.

služebnost jejich biskupa. Tato závislost je od počátku chtěná Kristem, který sice povolává učedníky jednotlivě, vybere si ty, které sám chce (srov. Mk 3,13), ale tvoří z nich sbor. Služebnost vyžaduje sborovost. Víme, že při ustanovení sedmi služebníků (srov. Sk 6,1n) na ně apoštolové za modlitby vložili ruce. Vkládáním rukou se již v pavlovských obcích uvádělo do sboru. Tento akt synagogálního původu vyjadřoval jednotu celého společenství a zároveň daného charismatu (srov. např. Sk 13,1-4).⁷³ Jáhen je svátostnou ordinací zařazen do sboru ke službě církevnímu společenství. Při přijímání sborové svátosti má značný význam i souhlas celého společenství s ordinací kandidáta. Jáhen je ustanoven k bytí ve sboru jáhnů a ke službě společenství i k bytí se svým biskupem, aby reprezentoval, zpřítomňoval Krista-Služebníka.

3.1.6 Jáhenská služba a laická služba lektora

Charakter poslání jáhnů dělá z nositelů této sborové svátosti důležitý spojovací článek mezi hierarchií a laiky a zároveň mezi církví jako takovou a ostatními lidmi. *Ad intra* jsou totiž obrazem Krista-Služebníka, *ad extra* obrazem církve.⁷⁴ Pokud by se podařilo nahradit stávající lineární model modelem participačním, došlo by nejen ke znovuoobnovení kolegiální služby, ale mohlo by dojít i k harmonickému zrcadlovému navázání liturgicky ustanovených laických služeb vůči oné otevřené straně trojúhelníku, tedy k presbyterům a jáhnům.

Nositelé služebního kněžství se stanou účinným znamením sborové služebnosti celé církve. Ta najde své konkrétní odzrcadlení v existencionální participaci laiků, nositelů všeobecného kněžství. Ti by participovali na témže Kristově kněžství přijetím liturgicky ustanovených služeb - lektora a akolyty⁷⁵ i neustanovených charismatických služeb.

Odlišnost služebního charakteru participace jáhnů na úřadu biskupa od kněžské participace presbyterů dává zřetelnější tvar i obsah dnes existujícím službám lektora a akolyty. Lektorát má vztah k jáhenské službě, neboť jde o hlásání Božího slova, a akolytát

⁷³ Srov. Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Sborový charakter služebního kněžství*, in: *O služebním kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 144n.

⁷⁴ Tamtéž, s. 152.

⁷⁵ Podle CIC, kán. 1035 §1 se v současnosti vyžaduje, aby kandidát jáhenství, ať trvalého nebo přechodného, přijal službu lektora a akolyty a po vhodnou dobu je vykonával. Laikům se uděluje pouze „pověření“ k liturgickým úkonům, dle kán. 230 §2-3.

ke službě presbyterů, neboť jde o „služebníka eucharistie.“⁷⁶ Zde je namístě ona stále se ozývající otázka, čím se tedy vlastně liší pověřený laik od jáhna? Směrodatná je spíše „podstata“ než „skutek“. V jáhnově činnosti se zvláštním způsobem zpřítomňuje Kristus-Služebník. Děje se tak díky svátostné milosti, díky připodobnění Kristu a zařazení do sboru a díky veřejnému rozměru úkolů, které jsou vykonávány ve jménu církve.⁷⁷

3.2 Potřeby změny církevní praxe

Z toho, co bylo až dosud uvedeno, je patrné, že lineární model nemůže do budoucna vyhovovat plnému pochopení sborové svátosti. Tak, jako se dnes ozývají hlasy, že kněz ztrácí svou identitu, protože namísto potridentské praxe, kdy byl postaven nad Boží lid, je nyní v souladu s učením Druhého vatikánského koncilu postaven doprostřed Božího lidu a je jeho součástí, a ztratil tak svou výlučnost a jeho kněžství může být nazváno nekněžským, stejně tak i jáhen hledá svou identitu. Zde je situace ovšem mnohem problematičtější, neboť řádnou a plnou identitu dlouhá staletí neprožíval, protože byl pouhou součástí „církevní kariéry“ s nečetnými liturgickými úkony, schůdkem k dalšímu vzestupu. Pokud jáhen něco prožívá, pak je to schizofrenie dvojího jáhenství, kdy trvalý jáhen prozatím stojí vždy ve stínu jáhenství přechodného, které „má naději“, že po něm bude následovat další „stupeň“ svěcení, totiž kněžství. Jáhen proto neprožívá svou identitu tak, jak by bylo namístě, a to ani v případě, že jde o jáhenství přechodné, neboť kandidátův cíl není v diakonátu, ale v presbyterátu, a v jáhenství mnohdy spatřuje pouhou nutnost, přes níž je třeba se přenést, aby dosáhl kýženého cíle. Jestliže jáhen nemá svou identitu, nemůže ani plně a smysluplně prožívat svou spiritualitu. Což zůstane problémem do té doby, pokud bude existovat dvojí jáhenství a troufám si tvrdit, že i do té doby, pokud bude služba akolytátu a lektorátu vyhrazena pouze klerikům. Pokud bude v platnosti lineární model sborové svátosti, bude také nadále platit i ono dělení v Božím lidu, totiž „my-laici“ a „oni-klerici“, namísto onoho pravdivého „my s vámi“ a „vy s námi“. Z uvedeného zřetelně vyplývá, že změna církevní praxe je nutná.

⁷⁶ Srov. Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Sborový charakter služebného kněžství*, in: *O služebném kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 153.

⁷⁷ Srov. MEZINÁRODNÍ TEOLOGICKÁ KOMISE, *Jáhenství- vývoj a perspektiva*, dokument z 30. září 2002, s. 94.

3.2.1 Ordinance *per saltum*

Pokud by vešel v platnost pyramidální model svátosti sboru, je evidentní, že by vymizelo přechodné jáhenství. Jednalo by se o takzvanou ordinaci *per saltum*, kdy by kandidát kněžství neprocházel povinným ročním diaconátem, ale byl by připravován ke svému poslání jinou cestou. Nešlo by v tomto směru o úplnou novinku, uvědomme si kupříkladu, že evangeličtí faráři, kteří konvertovali ke katolické víře, zcela určitě diaconátem neprocházel. Také v prvních šesti stoletích církevních dějin byla ordinace *per saltum* zcela obvyklá. Tehdy bylo možné, aby se presbyterem stal někdo, kdo předtím nebyl jáhnem, nebo se biskupem stal jáhen, který předtím nebyl presbyterem. Existovala i možnost, aby se biskupem stal laik, a to dokonce i před křtem (srov. svatý Ambrož). Do budoucna by přicházely v úvahu především první dvě varianty: presbyterát bez předchozího jáhenství a episkopát z jáhenství bez předchozího presbyterátu.⁷⁸

Na tomto místě musím vyslovit nesouhlas s návrhem Jiřího Kani, který naopak tvrdí, že kněz by měl být nejprve jáhnem, protože právě v této službě nejlépe osvědčí svou osobní víru v Ježíše Krista a svou disponovanost žít ve společenství víry církve.⁷⁹

Domnívám se, že toto není řešení, protože by tak nebyl odstraněn dvojí diaconát. Navíc prostor pro vyzkoušení osobní víry v Krista a schopnost žít ve společenství a pro společenství nemůže být až diaconát, ale osobní kvality kandidáta musejí být zjevné již během formace v semináři. Formace pro kandidáty presbyterátu by nebyla jáhenstvím, ale způsobem sobě vlastním by schopnosti kandidátů prověřila, ať už prostřednictvím zkušených spirituálů nebo zadáváním různých praktických úkolů.

3.2.2 Odlišná formace jáhnů a kněží

V současné době se obojí formace nijak podstatně neliší. Jáhenská formace je totiž pouze modifikovanou formací kněžskou.⁸⁰ Jak už jsem se krátce zmínil dříve, (viz s. 9-10) domnívám se, že univerzitní studium je i pro jáhna naprosto nezbytnou záležitostí, a nelze jej odbýt kurzem na úrovni střední školy nebo seminářem podobným těm, které se pořádají pro laiky, jež hodlají získat mimořádné pověření k liturgické službě. Je nemožné,

⁷⁸ Srov. Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Sborový charakter služebního kněžství*, in: *O služebním kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 150.

⁷⁹ Srov. Jiří KAŇA, *Stručný nástin teologie diaconátu*, in: *O služebním kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 124.

⁸⁰ Tamtéž, s. 120.

aby se jáhen během formace věnoval pouze praktickým oborům,⁸¹ a neměl solidní teologické znalosti, včetně biblí. Má-li být služebníkem Slova a hlasatelem evangelia, pak jsou tyto znalosti naprosto nutné.

Myslím si, že by bylo více než žádoucí, aby v obojí formaci nechyběla psychologie v záběru mnohem širším, než dosud a současně bych považoval za nezbytné studovat umění komunikace s druhými.

V samotné jáhenské formaci by bylo třeba nějakým vhodným způsobem odlišit formaci jáhnů ženatých a svobodných, kteří dobrovolně přijali celibát a nemohou se v budoucnu oženit. Tvrzení Jiřího Kani, že trvalý jáhen by měl být především ženatý,⁸² je sice pastoračně opodstatněné, ale v jeho kontextu mi vyznívá až skoro jako diskriminace trvalých svobodných jáhnů. Naopak si myslím, že svobodný jáhen je mnohem snadněji disponibilní nežli jáhen s rodinou, a může také, pokud nemá civilní povolání, mnohem plněji sloužit společenství diecéznímu či farnímu. Podle životního stavu by pak v rámci formace mohli být jáhni důkladněji připravováni pro speciální úkoly. Jáhenská formace by zahrnovala přípravu ke službě především, a v první řadě nejen pro běžný kontakt s lidmi, ale i pro kontakt s osobami v krizové situaci. Formace by měla nejen posílit, ale i vytvářet dosud chybějící vědomí sborovosti a služebnosti. Tím, že by byla odlišná od formace kněžské, formovala by identitu trvalého jáhna a tak upevňovala jeho spiritualitu, která musí mít nutně své specifické nuance podle životního stavu.

Má-li se v budoucnu uplatnit participační model, pak při formacích kněží a jáhnů musí být kladeny jiné důrazy: u jáhnů na službu, u presbyterů na kněžství.

3.2.3 Zavedení služeb ostiáře, exorcisty a zdůraznění jejich laického charakteru

Všechny služby a kněžství vyvěrá z jediného kněžství Kristova, a to jak reprezentační kněžství svátosti sboru, tak existenciální všeobecné kněžství všech pokřtěných. Jedno je nemyslitelné bez druhého. Služby ostiáře a exorcisty již v církevní praxi existovaly jako stupně nižších svěcení. Ve starověku šlo o různé služby uvnitř církevních obcí, později se nižší svěcení stala pouze průchozími stupni ke kněžskému svěcení.⁸³ Nižší svěcení byla zrušena apoštolským listem papeže Pavla VI. *Ministerium quaedam* z 15. srpna 1972.

⁸¹ Srov. Jiří KAŇA, *Stručný nástin teologie diakonátu*, in: *O služebném kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 122.

⁸² Tamtéž, s. 124.

⁸³ Srov. Adolf ADAM, *Liturgika*, Praha: Vyšehrad, 2001, s. 274.

Ostiariát byl v podstatě funkcí dveřníka a později jejich funkci přejali kostelníci. Exorcista prováděl exorcismy především při křestních obřadech.

Ve starověku šlo ovšem o neustanovené charismatické služby, jejichž základ je ve všeobecném kněžství věřících. Bylo by žádoucí, aby i tyto služby byly obnoveny, ale musely by mít širší základ. Služba ostiáře by mohla spočívat právě ve „funkci dveří“, to jest služebníka přijetí a pořádku ve shromáždění. Exorcista by mohl doprovázet katechumeny menšími exorcismy při jejich přípravě na křest, což obřady „Uvedení do křesťanského života“ nejen dovolují, nýbrž předpokládají,⁸⁴ ale realizováno je to ojediněle, nebo vůbec ne. Z logiky věci vyplývá, že charismatická služba ostiářů i lektorů má blíže k diakonátu, zatímco služba exorcisty a akolyty k presbyterátu.⁸⁵ Pokud by došlo v budoucnu k takovému rozšíření služeb, zřetelněji by to představovalo církev sloužící ve svém celku rozmanitými službami a způsoby, za kterými by bylo možno vnímat jediného Krista, Kněze a Služebníka.⁸⁶

⁸⁴ Srov. OBŘADY „UVEDENÍ DO KŘESŤANSKÉHO ŽIVOTA“, čl. 44, 47, 66e.

⁸⁵ Srov. Olivier WINDELS, *Jáhenská služba při liturgii*. in: Sborník II., Zkušenosti a reflexe, s.7: „...z jáhna bych učinil „služebníka prahu“, který by, symbolicky řečeno, měl „funkci dveří“, které slouží ke vcházení a vycházení.“

⁸⁶ Srov. Pavel Vojtěch KOHUT OCD, *Sborový charakter služebního kněžství*, in: *O služebném kněžství, sborník přednášek*, Svitavy: Trinitas, 2006, s. 153-154.

ZÁVĚR

Na základě všeho toho, co jsem ve své práci uvedl, se tedy domnívám, že pyramidální model participace diakonátu a presbyterátu na plnosti episkopátu mnohem plněji odpovídá teologickým skutečnostem a není nikterak v rozporu s učením Druhého vatikánského koncilu. Model totiž zřetelně ukazuje jak sborovost, tak služebnost svátosti služebného kněžství, která je jako služebná a sborová Kristem zamýšlená a chtěná, jak ukazují novozákonní východiska.

Zatím však v praxi rigidně přežívá model lineární, který vyjadřuje spíše a jen postup v „církevní kariéře“ a nikoli služebnost a sborovost svátosti. Implikuje pouze stav podřízenosti a závislosti, který je teologicky zavádějící. Podle něj je jáhen podřízen presbyterátu a nikoli episkopátu, a nadto s sebou nese další komplikaci, totiž paralelní existenci dvojího diakonátu, trvalého a přechodného. Z praxe je dosti dobře známo, že obnovený trvalý diakonát dosud živoří ve stínu toho přechodného. Navíc, existence dvojího diakonátu zamlžuje identitu jáhna natolik, že to má dopad i na jeho spiritualitu. Do budoucnosti je naléhavě třeba, aby jáhen svou identitu získal a mohl plně prožívat svou spiritualitu Kristovy Služebnosti, a zároveň měl plné vědomí své náležitosti ke sboru jáhnů a tuto sborovost také náležitě prožíval. K tomu musí přibýt i vědomí jeho participace na služebnosti jeho diecézního biskupa i jeho praktický podíl na rozmanitých a širokých biskupských úkolech. Zde je ovšem ve vzájemném vztahu biskupa a jeho sboru jáhnů potřebné ono zrcadlení, kdy jeden ve druhém budou spatřovat posilu a ikonu své služebnosti.

Participační model s sebou nese i další výhody a možnosti. Na rozdíl od modelu lineárního nebude nezbytné, aby presbyter byl napřed jáhnem a existuje i ta možnost, že jáhen povoláný k episkopátu by nemusel být presbyterem. Ordinance *per saltum* není nic nelegitimního, neboť v dějinách církve se již vyskytovala.

S participačním modelem a s navrhovanou ordinací *per saltum* souvisí nutně i změna formace jáhnů a presbyterů, kdy je ovšem univerzitní základ nezbytný. Formace bude odlišná, jáhni budou vedeni především ke službě, kandidáti presbyterátu ke kněžství. Ideálním by bylo, kdyby si diecézní biskup mohl své jáhny - i když částečně prostřednictvím pověřených odborníků - formovat sám pro aktuální potřeby své diecéze.

Otevřená strana pyramidálního modelu pak skýtá i další možnosti, jako je zapojení neordinovaných charismatických služeb, a to nejen stávajícího akolytátu a lektorátu, ale i znovuoobnovení ostiariátu a exorcistátu.

Pevně doufám, že lineární model, který je dosud v platnosti a který nevyjadřuje správně vztahy mezi nositeli sborové svátosti, je pouze přechodným pokoncilním modelem a že participační model oprávněně nalezne v budoucnu uplatnění v praxi.

Jsou-li vztahy tím určujícím v Nejsvětější Trojici, pak by měly být jasné a průzračné i v Božím lidu, jak mezi nositeli reprezentačního tak existenciálního kněžství.

Je-li církev tajemným Kristovým Tělem (srov. 1Kor 1,15; 12,27; Kol 1,18; LG 7), pak to zároveň nesmí znamenat, že vztahy v ní i její vztah ke světu bude tajuplný a nejasný. Naopak, Kristus, který je světlo i pravda (srov. Jan 8,12; 14,6) a který je zdrojem každého kněžství, vede svou církev v dějinách spásy k vždy jasnějším postojům sebevyjádření, aby byla jeho Tělem sloužícím, ve svém celku i v jednotlivých údech. K tomu by nemalou měrou přispělo i to, kdyby trvalý jáhen v budoucnu měl opravdu svou pravdivou identitu ikony Krista-Služebníka, a nevystupoval, jako dosud, v roli poněkud nejasné a dokonce duplicitní.

To, co jsem právě neuměle nastínil, se dá napsat za nepoměrně kratší dobu, nežli realizovat. Věřím ale, že to rozhodně stojí za úsilí, a to i za cenu těžkostí, které s sebou nezbytně přinášejí každá nová řešení, jež boří navyklé stereotypy. S pohledem upřeným na Krista se nebojme vstoupit na hladinu, i když vody budou rozbouřené (srov. Mt 14,28-31).

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

Biblické zkratky

- Iz – Kniha proroka Izaiáše
Mt – Evangelium podle Matouše
Mk – Evangelium podle Marka
Lk – Evangelium podle Lukáše
Jan – Evangelium podle Jana
Sk – Skutky apoštolů
Řím – List svatého apoštola Pavla Římanům
1 Kor – 1.list svatého apoštola Pavla Korint'anům
2 Kor – 2.list svatého apoštola Pavla Korint'anům
Gal – List svatého apoštola Pavla Galat'anům
Ef – List svatého apoštola Pavla Efesanům
Flp – List svatého apoštola Pavla Filipanům
Kol – List svatého apoštola Pavla Kolosanům
1 Sol – 1.list svatého apoštola Pavla Soluňanům
2 Sol – 2.list svatého apoštola Pavla Soluňanům
1 Tim – 1.list svatého apoštola Pavla Timotejovi
2 Tim – 2.list svatého apoštola Pavla timotejovi
Tit – List svatého apoštola Pavla titovi
Žid – List Židům
1 Petr – 1.list sv.apoštola Petra
2 Petr – 2.list sv.apoštola Petra
1 Jan – 1.list sv.apoštola Jana
2 Jan – 2.list sv.apoštola Jana
Zj – Kniha Zjevení sv.apoštola Jana
NZ – Nový zákon
SZ – Starý zákon

Nebiblické zkratky

II.VK – Druhý vatikánský koncil

LG – Lumen gentium – věroučná konstituce o církvi

DV – Dei Verbum – věroučná konstituce o Božím zjevení

SC – Sacrosanctum Concilium – konstituce o posvátné liturgii

GS – Gaudium et spes – pastorální konstituce o církvi v dnešním světě

ChD – Christus Dominus – dekret o pastýřské službě biskupů

PO – Presbyterorum ordinis – dekret o službě a životě kněží

AG – Ad gentes – dekret o misijní činnosti církve

CIC – Kodex Kanonického práva

KKC – Katechismus katolické církve

KN – Karmelitánské nakladatelství

KV – Kostelní Vydří

SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY

Dokumenty magisteria:

Apoštolská exhortace Jana Pavla II. *Pastores gregis* z 16.října 2003.

Apoštolský list Pavla VI. *Ad pascendum* z 15.srpna 1972.

Apoštolský list Pavla VI. *Sacrum diaconatus ordinem* z 18.června 1967.

Dokumenty II.vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995.

Kodex kanonického práva. Praha: Zvon, 1994.

Katechismus katolické církve. Praha. Zvon, 1995.

KONGREGACE PRO KATOLICKOU VÝCHOVU a KONGREGACE PRO KLÉRUS.

Základní normy pro formaci trvalých jáhnů ze dne 22.února 1998 a Směrnice pro život a službu trvalých jáhnů ze dne 22.února 1998.

Sekundární literatura:

O služebném kněžství. Sborník přednášek. Svitavy: Trinitas, 2006.

Adolf ADAM. *Liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2001.

Ctirad Václav POSPÍŠIL. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. Praha: Krystal, 2002.

Ctirad Václav POSPÍŠIL. *Teologie služby. Kniha nejen pro ty, kdo se věnují křesťanské charitě a diakonii*. KV: KN, 2001.

Slovník spirituality, edd.Stefano de Fiores a Tullo Goffi. KV: KN, 1999.

Služba trvalých jáhnů. Sborník I.: Teologický pohled. Praha: Pastorační středisko 1998.

Služba trvalých jáhnů. Sborník II.: Zkušenosti a reflexe. Praha: Pastorační středisko, 1998.

Jiří KAŇA. *Jáhni a my*. KV: KN, 2005.

Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k nové Vulgátě. KV: KN, 1998.

Yves CONGAR. *Za církev sloužící a chudou*. KV: KN, 1995.

Mezinárodní teologická komise. *Jáhenství - vývoj a perspektivy*, dokument z 30.září 2002.

Pavel Vojtěch KOHUT OCD. *Agere in persona Christi Servi*. Nepublikovaný text přednášek.

OBSAH

ÚVOD	3
1 DĚJINY JÁHENSKÉ SLUŽBY	6
<u>1.1 Novozákonní východiska sborové svátosti a jáhenství</u>	6
<u>1.2 Tři modely sborové svátosti v církvi starověku</u>	9
<u>1.3 Důsledky pro středověk a novověký vývoj</u>	10
<u>1.4 Současný stav a výhled do budoucna</u>	11
2 TEOLOGIE SLUŽBY	14
<u>2.1 Jáhenská služba v církvi</u>	14
2.1.1 Povaha kněžství Ježíše Krista	16
2.1.2 Služebný charakter Kristova kněžství	18
2.1.3 Dvojitá participace na kněžství Ježíše Krista v církvi	19
<u>2.2 Jáhenská participace na službě biskupa</u>	22
2.2.1 Biskupská služba	24
2.2.2 Ustanovení jáhnů ke službě biskupovi	28
2.2.3 Služba biskupa, jáhnů a církve	30
<u>2.3 Budoucí model sborové svátosti a současná trinitologie a ekleziologie</u>	31
3 SPIRITUALITA TRVALÉHO JÁHENSTVÍ A CÍRKEVNÍ PRAXE	34
<u>3.1 Spiritualita trvalého jáhenství</u>	34
3.1.1 Obecný pojem spirituality	35
3.1.2 Spiritualita služebného kněžství	37
3.1.3 Ježíš Kristus-Služebník	38
3.1.4 Participace jáhnů na biskupské službě	39
3.1.5 Sborovost jáhenské re-prezentace Krista Služebníka	39
3.1.6 Jáhenská služba a laická služba lektora	40
<u>3.2 Potřeby změny církevní praxe</u>	41
3.2.1 Ordinance <i>per saltum</i>	42
3.2.2 Odlišná formace jáhnů a kněží	42
3.2.3 Zavedení služeb ostiáře, exorcisty a zdůraznění jejich laického charakteru	43
ZÁVĚR	45
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	47
<u>Biblické zkratky</u>	47
<u>Nebiblické zkratky</u>	48
SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY	49
<u>Dokumenty magisteria:</u>	49
<u>Sekundární literatura:</u>	49

Anotation

THE PERMANENT DIACONATE AS A PARADIGM OF ECCLESIASTIC SERVICES

The Permanent diaconate, that have on the west extinction to practically for a thousand years, was restoration on the Second Vatican's council, practised on the years 1962-1965. It is the congregational sacrament, that can to give away to the married and the single man. In the present-day side by side there has been double diaconate, permanent and transient. That be related to yet used linear model congregational sacraments. Much better is the pyramidal model for to express congregational sacrament, which theological faithful shows the plentitude of the priesthood episcopacy, whereon the diaconate and the presbyter every one his specific way participate.

The centre of diaconate is the action „in personnel Christi-Servi", which about to be also central structural member of the deacon's spirituality. He succeed Christ - Servant, which did not come be served but to serve, and to give his life as a ransom for many. Deacon has be bearer of the Spirit services and in others Christian he has to wake up that Spirit.